

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Конспект лекцій

з дисципліни «Облік і оподаткування діяльності фінансово-кредитних установ»
для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
всіх форм навчання

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету
протокол № 1 від 16.02.2023 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2023

Конспект лекцій з дисципліни «Облік і оподаткування діяльності фінансово-кредитних установ» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування» всіх форм навчання / уклад. А. С. Колесніченко – Харків : НТУ «ХПІ», 2023. – 116 с.

Укладач: А. С. Колесніченко

Рецензент: Є. М. Строков

Кафедра обліку і фінансів

ЗМІСТ

Вступ	4
Тема 1. Загальні засади обліку і оподаткування діяльності фінансово-кредитних установ	6
Тема 2. Основи бухгалтерського обліку в банку	12
Тема 3. Синтетичний та аналітичний облік в банку	23
Тема 4. Баланс комерційного банку	31
Тема 5. Облік капіталу банку	35
Тема 6. Облік зобов'язань банку	46
Тема 7. Облік дебіторської заборгованості банку	59
Тема 8. Облік необоротних активів банку	65
Тема 9. Облік касових операцій банку	80
Тема 10. Облік кредитних операцій банку	89
Тема 11. Облік доходів, витрат і фінансового результату діяльності банку	98
Тема 12. Фінансова звітність банку	103
Рекомендована література	113

ВСТУП

Успішне проведення ринкових реформ в Україні неможливе без розвитку та удосконалення фінансово-кредитної системи та банківської діяльності, що взаємопов'язує і активно обслуговує всі сфери економіки країни.

Одним з найголовніших інститутів фінансово-кредитної сфери залишаються банки. Специфіка банківської діяльності вимагає створення притаманної саме їй системи обліку зі своїм планом рахунків, правилами обліку банківських операцій і послуг, методичним забезпеченням, тощо.

Банки, виконуючи функції з об'єднання тимчасово вільних фінансових коштів, регулювання грошового обігу, посередництва в платежах, посідають важливе місце в грошово-кредитній системі країни та світу, що вимагає ретельного вивчення нормативно-правової бази та особливостей практичного ведення обліку у цій галузі. Бухгалтерський облік у банківській системі України регулюється Національним банком з урахуванням діючих у міжнародній практиці принципів та стандартів бухгалтерського обліку та чинного національного законодавства. Облік у банках ґрунтується на єдиних методологічних засадах і має свої особливості, порівняно із обліком в інших галузях.

В сучасних умовах господарювання «Облік і оподаткування діяльності фінансово-кредитних установ» є однією з основних дисциплін облікового спрямування, якою мають оволодіти здобувачі спеціальності 071 «Облік і оподаткування».

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів сучасної системи знань з теорії і практики бухгалтерського обліку у банках та інших фінансово-кредитних установах, розкриття особливостей оподаткування їх діяльності.

Виходячи з поставленої мети, основними завданнями вивчення дисципліни є:

- опанування теоретичними засадами обліку в банках;
- ознайомлення із завданнями обліку фінансово-кредитних установ за різними його напрямками;
- засвоєння техніки документального оформлення операцій у первинних облікових документах;
- вивчення методики реєстрації облікової інформації у системі рахунків;
- ознайомлення із методикою формування звітних показників та даними бухгалтерського обліку в банках;
- розкриття специфіки побудови податкового обліку діяльності фінансово-кредитних установ.

Предметом дисципліни є облік і оподаткування банківських операцій та їх результатів.

По завершенні вивчення дисципліни студент має знати:

- класифікацію фінансово-кредитних установ України, їх характеристику;
- зміст, завдання та принципи бухгалтерського обліку в банках, його цілі та специфіку ведення;
- суть обліково-операційної роботи у фінансово-кредитних установах, вимоги до неї і побудову обліково-операційного апарату;
- класифікацію банківської документації, організацію документообігу в банках;
- особливості Плану рахунків бухгалтерського обліку в банківських установах;
- синтетичний та аналітичний облік в банках;
- облік міжбанківських розрахунків;
- облік капіталу банку та його резервів;
- облік касових операцій банку;
- облік розрахункових операцій;
- облік депозитно-кредитних операцій;
- облік операцій з цінними паперами;
- облік лізингових операцій;
- облік операцій в іноземній валюті;
- облік основних засобів;
- облік нематеріальних активів;
- облік доходів і витрат банку;
- склад показників фінансових звітів банків та принципи складання звітності;
- основні аспекти оподаткування банківських операцій.

В результаті вивчення дисципліни студент мають **вміти**:

- заповнювати й перевіряти первинні банківські документи;
- складати бухгалтерські проводки на балансових і позабалансових рахунках;
- відображати господарські операції на рахунках бухгалтерського обліку;
- складати звітність банку.

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ

- 1.1 Поняття і види фінансово-кредитних установ
- 1.2 Види обліку фінансово-кредитних установ
- 1.3 Нормативно-правове регулювання методики й організації діяльності та обліку фінансово-кредитних установ

1.1 Поняття і види фінансово-кредитних установ

Згідно з Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»:

Фінансова установа - юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку.

Кредитна установа - фінансова установа, яка відповідно до закону про діяльність відповідної фінансової установи має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик.

Тобто, в Україні на законодавчому рівні фінансова установа за своїм функціональним призначенням поглинає кредитну устанovu.

У європейському законодавстві має місце чіткий акцент на розмежуванні даних понять, при цьому кредитна установа може виконувати послуги, що притаманні фінансовим установам, але не навпаки. Визначальною рисою кредитних установ, згідно з законодавством ЄС, є їх виключне право залучати кошти на вклади від невизначеного кола осіб на умовах повернення та їх спрямування у кредити, у той час як фінансова установа забезпечує свою діяльність «тільки власними капіталами і внесками від суб'єктів господарювання».

Також, Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» містить ключові «фінансові» терміни, зокрема, основні з них:

Фінансовий кредит - кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент

Фінансові активи - кошти, фінансові інструменти, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів

Фінансова послуга - операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених

законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів

Ринки фінансових послуг - сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, капіталу та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів

Учасники ринку фінансових послуг - особи, які відповідно до закону мають право надавати фінансові послуги на території України; особи, які провадять діяльність з надання посередницьких послуг на ринках фінансових послуг; об'єднання фінансових установ, включені до реєстру саморегульованих організацій, що ведеться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг; клієнти

Посередницькі послуги на ринках фінансових послуг - діяльність юридичних осіб чи фізичних осіб - підприємців, якщо інше не передбачено законом, що включає консультування, експертно-інформаційні послуги, роботу з підготовки, укладення та виконання (супроводження) договорів про надання фінансових послуг, інші послуги, визначені законами з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг

Істотна участь - пряме та опосередковане, самостійне або спільно з іншими особами володіння 10 і більше відсотками статутного (складеного) капіталу або права голосу придбаних акцій (часток) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість значного впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи

Асоційована компанія - юридична особа, в якій інша юридична особа володіє прямо та/або опосередковано 20 або більше відсотками статутного капіталу та/або голосів

Небанківська фінансова група - група юридичних осіб, які мають спільного контролера (крім банку), що складається з двох або більше фінансових установ, у якій небанківська фінансова установа (небанківські фінансові установи) здійснює переважну діяльність

До фінансових установ належать:

- банки;
- кредитні спілки;
- ломбарди;
- лізингові компанії;
- довірчі товариства;
- страхові компанії;
- установи накопичувального пенсійного забезпечення;

– інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, - інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг.

Не є фінансовими установами (не мають статусу фінансової установи) незалежні фінансові посередники, що надають послуги з видачі фінансових гарантій в порядку та на умовах, визначених Митним кодексом України.

На практиці, сьогодні найбільш популярними фінансовими установами є банки.

Банки надають велике різноманіття фінансових послуг та є найбільш надійними фінансовими установами, оскільки найбільш жорстко контролюються з боку держави.

У банку населення може отримати такі послуги:

– перерахувати кошти іншій людині (наприклад, поповнивши її картку) або заплатити за якісь послуги чи товари;

– зберігати кошти на поточному або строковому рахунку;

– отримати різні види кредитів;

– купити в банку або продати банку іноземну валюту;

– передати свої цінності на збереження до камери схову банку;

– придбати страховий поліс;

– поповнити мобільний телефон тощо.

Різновиди банківських кредитів населенню:

Короткострокові кредити (від декількох днів до 1 року). Використовуються у разі виникнення форс-мажорних обставин (на лікування, ремонт), для купівлі побутової техніки, гаджетів.

Середньострокові кредити (від 1 до 5 років). Використовуються для оплати навчання, купівлі машини, фінансування власного бізнесу.

Довгострокові кредити (від 5 до 15 років). Використовуються для покращення житлових умов, придбання дорогої техніки, для потреб підприємницької діяльності.

Крім банків, населення може отримати кредити у наступних фінансових установах:

– кредитні спілки;

– ломбарди;

– установи швидкого кредитування.

Кредитні спілки – це установи взаємного кредитування, які надають кредити лише особам, які є засновниками цієї фінансової установи.

Кредитні спілки об'єднують людей, які проживають в одній місцевості (в одному місті, селі, районі, області), працюють на одному підприємстві або належать до однієї професії.

Щоб отримати кредит у такій установі, спочатку потрібно зробити до неї грошові внески (оформити депозит), а згодом стати в чергу на отримання кредиту.

Ломбарди надають короткострокові позики під заставу різних цінних речей (найчастіше—це ювелірні прикраси, мобільні телефони, побутова техніка).

Установи швидкого кредитування – надають короткострокові кредити, на оформлення яких не потрібно витратити багато часу.

Звертаючись до небанківських фінансових установ по кредит, необхідно дуже уважно читати умови договору й перепитати, через який час кредит необхідно повернути та якою буде кінцева сума боргу (з нарахованими відсотками).

1.2 Види обліку фінансово-кредитних установ

Юридичні особи, що створені відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність згідно з законодавством, а також можуть за необхідності вести внутрішньогосподарський (управлінський) облік.

Під бухгалтерським обліком розуміють процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Під внутрішньогосподарським (управлінським) обліком розуміють систему обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

В банках України історично утворилася система обліку, що включає бухгалтерський (фінансовий), управлінський та податковий види обліку, кожен з яких виконує певну функцію:

- бухгалтерський (фінансовий) облік забезпечує своєчасне й повне відображення всіх операцій банку та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, власний капітал, результати фінансової діяльності та їх зміни; надає інформацію для складання фінансової звітності;

- управлінський облік забезпечує внутрішні потреби в інформації, виходячи зі специфіки та особливостей діяльності й структури управління;

- податковий облік забезпечує накопичення даних про доходи та витрати відповідно до законодавства України; надає інформацію для складання податкової звітності.

Усі виокремлені види обліку ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, яка генерується підсистемою бухгалтерського (фінансового) обліку, відрізняючись методологією їх ведення, охопленням об'єктів обліку, періодичністю розрахунку даних, що показано в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 - Особливості видів обліку в банку

Ознака	Бухгалтерський (фінансовий) облік	Податковий облік	Управлінський облік
Об'єкти обліку та звітності	Усі операції банку	Доходи та витрати банку	Операції окремих центрів відповідальності, підрозділів
Основні нормативно-правові документи	Закони України, нормативно-правові акти НБУ, М(С)БО, П(С)БО	Податковий кодекс України, П(С)БО	Внутрішні інструкції банку
Обов'язковість ведення обліку	Обов'язково	Обов'язково	За потреби управлінського персоналу банку
Ступінь відкритості та користувачі інформації	Відкрита користувачам: зовнішнім: НБУ, наявні та потенційні кредитори і банки-кореспонденти, наявні та потенційні клієнти (вкладники) й інші користувачі; внутрішнім: акціонери банку, Рада банку, Правління банку, внутрішні аудитори банку, працівники банку	Відкрита користувачам: зовнішнім: фіскальні органи; внутрішнім: Правління банку, внутрішні аудитори банку, деякі працівники банку	Відкрита вузькому колу управлінського персоналу банку і більшість інформації є комерційною таємницею
Періодичність складання звітів	Щоденно, щомісячно, щоквартально, щорічно	Щомісячно, щоквартально, щорічно	За потреби (операційний день, доба, тиждень, декада)
Точність інформації	Точна і визначається законодавчо		Визначається управлінським персоналом і має велику кількість приблизних оцінок
Часовий аспект	Відображає минулі події		На підставі аналізу минулих подій розробка планів на майбутнє

1.3 Нормативно-правове регулювання методики й організації діяльності та обліку фінансово-кредитних установ

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає загальні правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

Однак, якщо правила обліку операцій для підприємств визначені П(С)БО та затверджені Міністерством фінансів України, то для банків вони передбачені чинними нормативними документами Національного банку України.

Відмінності стосуються тільки конкретних особливостей ведення банківських операцій. Загальні ж підходи не суперечать М(С)ФЗ і не відходять від національних положень (стандартів).

Основна нормативно-правова база щодо регулювання та контролю методики й організації діяльності та обліку фінансово-кредитних установ включає такі документи:

- Конституція України;
- Податковий кодекс України;
- Митний кодекс України;
- Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664-III;
- Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III;
- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV;
- Нормативні документи Національного банку України (постанови, листи тощо);
- М(С)ФЗ;
- та інші.

Контрольні питання:

1. Визначення фінансово-кредитних установ, їх види.
2. Характеристика банків як основного виду фінансово-кредитних установ.
3. Види обліку фінансово-кредитних установ.
4. Порівняльний аналіз різних видів обліку в банках.
5. Нормативно-правове регулювання методики й організації діяльності та обліку фінансово-кредитних установ.

ТЕМА 2. ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БАНКУ

2.1 Бухгалтерський облік в банку: поняття, принципи і метод бухгалтерського обліку

2.2 Організація бухгалтерського обліку в банку

2.3 Облікова політика банку

2.1 Бухгалтерський облік в банку: поняття, принципи і метод бухгалтерського обліку

Фінансовий облік ведеться безперервно, починаючи з моменту реєстрації банку до його ліквідації із застосуванням комп'ютерних засобів, за допомогою яких в автоматизованому режимі здійснюється збирання, передавання, систематизація та обробка інформації.

Бухгалтерський облік є змістовною складовою інформаційно-аналітичної системи банку, оскільки при його веденні відбувається виявлення, вимірювання, реєстрація усіх без винятку операцій банку в повному аналітичному розрізі: відділень, виконавців, контрагентів, договорів, відсоткових ставок, валюти, термінів та інше. Накопичена в ході ведення бухгалтерського обліку інформація в повній мірі задовольняє вимогам до інформації податкового обліку та більшості потреб управлінського персоналу банку. У зв'язку з цим задачі управлінського і податкового видів обліку зводяться до використання інформаційної бази, створеної при веденні бухгалтерського обліку задля складання необхідних призначених їм звітів. Тобто, основна увага має бути приділена бухгалтерському обліку операцій комерційного банку.

На сьогодні банки здійснюють значну кількість банківських операцій, основними з яких є:

- **розрахунково-касові:** відкриття і обслуговування поточних рахунків клієнтів, міжбанківські перекази;
- **кредитні:** розміщення залучених коштів від свого імені та на свій ризик та (або) здійснення позик в інших установах;
- **депозитні:** залучення та (або) розміщення тимчасово вільних коштів;
- **інвестиційні:** вкладання коштів в цінні папери на тривалий період часу і в необоротні активи інших організацій та залучення капіталу власників;
- **валютні:** придбання та продаж валютних цінностей, обмін валюти;
- **лізингові:** передача або отримання права користування активом протягом погодженого періоду часу в обмін на платіж або ряд платежів.

Банки також надають своїм клієнтам послуги, які є супутніми банківським операціям:

- **консалтингові:** консультування з економічних і фінансових питань;
- **трастові:** управління майном відповідно до угоди з клієнтом банку;
- **посередницькі:** надання банківських гарантій, порук, авалів, акредитивів; придбання цінних паперів, валюти, майна за замовленням клієнта;
- **збереження:** забезпечення клієнтів сейфами і сталевими камерами для зберігання цінностей.

Для забезпечення повноти, правдивості та неупередженості інформації, що накопичується при веденні бухгалтерського обліку, банки ґрунтують його ведення на принципах, які наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 - Принципи, на яких ґрунтуються бухгалтерський облік та фінансова звітність банків України

Назва принципу	Сутність принципу
Повне висвітлення	фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі
Автономність	кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства
Послідовність	постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку у державному секторі, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності
Безперервність	оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі
Нарахування	доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів
Превалювання сутності над	операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми

формою	
Єдиний грошовий вимірник	вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці
інші принципи, визначені міжнародними стандартами або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі залежно від того, які з наведених стандартів застосовуються підприємством	

Принципи бухгалтерського обліку в банках реалізуються через використання елементів його методу.

Метод бухгалтерського обліку в банках – це сукупність засобів, які забезпечують одержання, обробку і видачу облікової інформації з метою її використання в управлінні діяльністю банку. Він складається з чотирьох пар його елементів, що проілюстровані на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Чотири пари елементів методу бухгалтерського обліку в банку

Елементи методу бухгалтерського обліку, що входять в таку пару, взаємопов'язані між собою, оскільки доповнюють один одного. Наприклад, вірність документування операцій можливо встановити тільки за результатами інвентаризації об'єктів обліку, а наявність крадіжки чи псування цінностей – за даними документування; оцінка обов'язково використовується в калькулюванні, яке є ускладненою оцінкою собівартості банківських операцій і послуг.

Обов'язковою умовою успішного ведення обліку в банку виступає використання усієї сукупності пар елементів методу бухгалтерського обліку (рисунок 2.1). Єдиним застереженням щодо можливості обрання окремих елементів методу бухгалтерського обліку є врахування різних моментів і періодичності їх використання:

- документування і оцінка – до або під час, або одразу після факту настання господарської операції;
- інвентаризація – зі встановленою в банку періодичністю, інколи раптово або випадково, але не рідше 1 разу на рік;
- калькулювання – за результатами виконання складної банківської операції або послуг;
- система рахунків і подвійний запис – одразу після складання первинних документів;
- балансове узагальнення і звітність – зі встановленою контролюючими органами періодичністю.

2.2 Організація бухгалтерського обліку в банку

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх операцій банку в первинних документах, збереження протягом установленого строку оброблених документів, реєстрів бухгалтерського обліку і звітності несе керівник банку.

Керівником банку є голова виконавчого органу – правління (ради директорів), який здійснює управління поточною діяльністю банку та несе відповідальність за ефективність його роботи відповідно до установчих документів та законодавства України.

Бухгалтерські операції можуть виконувати працівники будь-якого структурного підрозділу банку, якщо це передбачено їх функціональними (посадовими) обов'язками.

На служби бухгалтерського обліку покладається виконання таких функцій:

- централізоване встановлення та підтримка єдиних правил бухгалтерського обліку відповідно до внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, установлених Національним банком України згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності;

- ведення реєстрів бухгалтерського обліку відповідно до основних вимог Національного банку України та облікової політики банку;

- ведення та підтримка внутрішнього плану рахунків (план аналітичних рахунків), складеного на підставі Плану рахунків бухгалтерського обліку, встановленого для банків Національним банком України;

- своєчасна підготовка, перевірка і надання фінансової звітності;

- встановлення централізованого бухгалтерського контролю за виконанням правил облікової політики в різних підрозділах банку та достовірністю фінансової звітності.

Головний бухгалтер банку, який очолює службу бухгалтерського обліку, у своїй роботі керується внутрішніми Положеннями, міжнародними стандартами фінансової звітності та нормативно-правовими актами України.

Підставою для бухгалтерського обліку операцій банку є первинні документи, які фіксують факти здійснення цих операцій.

Банківська документація – це сукупність документів, що використовують банки, і які є письмовим свідоцтвом виконання операцій та основою для відображення їх в обліку та здійснення контролю.

Залежно від характеру операції документи поділяються на касові, меморіальні, позабалансові. Форми документів і порядок їх використовувати для різних операцій визначаються окремими нормативно-правовими актами Національного банку України.

Банківські документи розрізняють за моментом складання, призначенням та іншими ознаками, які наведені в таблиці 2.2.

Первинні документи є підставою для бухгалтерського обліку операцій банку, оскільки вони фіксують факти здійснення цих операцій.

Наприклад, надходження готівки до банку може бути оформлено наступними документами, визначення яких залежить від виду суб'єкта, що вносить готівку, та її призначення:

- об'ява на внесення готівки оформляється суб'єктами господарської діяльності для зарахування внесених сум на їхній поточний рахунок, а також громадянами для зарахування внесених сум до вкладів (про що робиться запис у вкладній книжці);

- повідомлення оформляється при прийнятті платежів від населення;

- прибутковий касовий ордер використовується при прийманні усіх інших надходжень, у тому числі й від працівників банку.

Таблиця 2.2 - Класифікація банківських документів

Ознака класифікації	Вид документа	Приклад документа
За моментом складання	первинний	Прибутковий (видатковий) касовий ордер, платіжне доручення, об'ява на внесення готівки
	бухгалтерський реєстр	Щоденний оборотно-сальдовий баланс
За призначенням	розпорядчий	Розпорядження кредитного комітету
	виконавчий	Меморіальний ордер
	звітний	Щоденний оборотно-сальдовий баланс, звіт про фінансовий стан
За змістом	касовий	Прибутковий (видатковий) касовий ордер, об'ява на внесення готівки
	меморіальний	Меморіальний ордер
	інші	Щоденний оборотно-сальдовий баланс
За рівнем затвердження форми	типовий	Платіжне доручення, касові та меморіальні ордери
	спеціалізований	Звіт про фінансовий стан
За рівнем стандартизації	уніфікований	Розрахунковий чек
	стандартизований	Щоденний оборотно-сальдовий баланс
За місцем складання	внутрішній	Меморіальний ордер
	зовнішній	Розрахунковий чек
За ступенем захищеності	захищений (бланк суворої звітності)	Акредитив, ощадний (депозитний) сертифікат
	незахищений	Прибутковий (видатковий) касовий ордер

Первинні документи мають бути складені під час здійснення операції, а якщо це неможливо, то безпосередньо після її закінчення. Вони можуть складатись у паперовій формі та (або) у вигляді електронних записів. В обраній формі документи повинні бути доступними для читання та виключати можливість внесення будь-яких змін. Первинні документи незалежно від форми складання, повинні мати усі обов'язкові

реквізити, які наведені на рисунку 2.2.

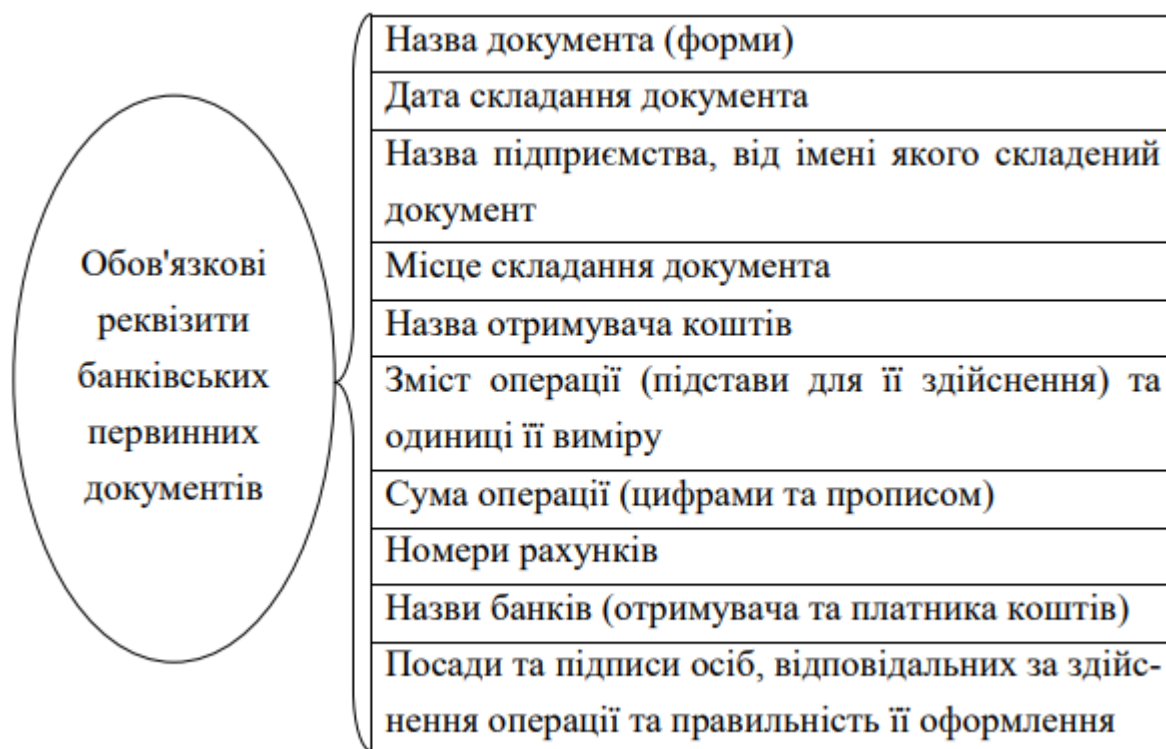

Рис. 2.2. Обов'язкові реквізити банківських первинних документів

Первинні документи також можуть мати й інші додаткові реквізити, склад яких залежить від виду банківської операції. Так, письмове клопотання (заява) боржника про надання кредиту містить резолюцію; документи на отримання і внесення готівки за кредитно-депозитними операціями можуть містити позначку про контроль.

Інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку. Бухгалтерськими регістрами синтетичного та аналітичного обліку операцій є носії спеціального формату (паперові, машинні) у вигляді відомостей, книг, журналів, машинограм тощо, в яких згруповані дані по первинних документах.

Банки самостійно розробляють та затверджують форми регістрів обліку з урахуванням того, що регістри синтетичного та аналітичного обліку повинні мати назву, період реєстрації операцій, прізвища і підписи або інші кодовані знаки, що дають змогу ідентифікувати осіб, які їх склали.

Серед основних форм регістрів синтетичного обліку банки зобов'язані передбачати щоденний оборотно-сальдовий баланс. У щоденному оборотно-сальдовому балансі

відображаються обороти за дебетом і кредитом за день, вихідні залишки за активом і пасивом за кожним балансовим рахунком четвертого порядку з проміжним підсумком за балансовими рахунками третього та другого порядків (аналогічно і за позабалансовими рахунками). В оборотно-сальдовому балансі відображаються підсумки за кожним класом рахунків і загальний підсумок за всіма рахунками банку. Правильність складання щоденного балансу оборотів та залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активом і пасивом. Наявність такої рівності є обов'язковою умовою початку нового банківського дня. Щоденний оборотно-сальдовий баланс перевіряється і підписується керівником і головним бухгалтером або особами, які ним уповноважені.

2.3 Облікова політика банку

Облікова політика банку – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності.

Положення про облікову політику банку затверджується правлінням (радою директорів) банку. Облікова політика банку доводиться до відома всіх підрозділів банку.

Цим документом визначається порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк згідно із законодавством України. У ньому мають бути відображені особливості організації та ведення бухгалтерського обліку банку.

На підставі принципу послідовності облікова політика банку має передбачати постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики.

Вимоги основних положень облікової політики банку. Облікова політика банку базується на основних принципах бухгалтерського обліку, зазначених вище, яких банки мають дотримуватися при веденні рахунків і складанні зовнішньої та внутрішньої звітності.

Банки ведуть бухгалтерський облік і складають фінансову звітність у валюті України. Операції в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності у валюті України з перерахуванням її за офіційним валютним курсом, установленим Національним банком України на дату здійснення операції або складання звітності.

Операції мають бути відображені в обліку в тому звітному періоді, в якому вони були виконані, незалежно від дати руху коштів за ними.

Банки висвітлюють обрану ними облікову політику шляхом опису:

- принципів обліку статей звітності;
- методів оцінки окремих статей звітності;
- фактів, що стосуються змін в обліковій політиці.

Облікова політика банку має брати до уваги методи оцінки активів та зобов'язань.

Оцінка – це процес визнання тієї суми коштів, за якою статті фінансової звітності мають визнаватися і обліковуватися у балансі та звіті про фінансові результати.

Активи і зобов'язання мають бути оцінені та відображені в обліку таким чином, щоб не переносити наявні фінансові ризики, які потенційно загрожують фінансовому становищу банку, на наступні звітні періоди.

Активи і зобов'язання обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення (за первісною або справедливою вартістю).

При обліку за первісною (історичною) вартістю активи визнаються за сумою фактично сплачених за них коштів, а зобов'язання – за сумою мобілізованих коштів в обмін на зобов'язання.

При обліку за справедливою (ринковою) вартістю активи визнаються за тією сумою коштів, яку необхідно було б сплатити для придбання таких активів у поточний час, а зобов'язання – за тією сумою коштів, яка б вимагалася для проведення розрахунку у поточний час.

Приведення вартості активів у відповідність із ринковою здійснюється шляхом їх переоцінки.

Процедури бухгалтерського обліку мають виключати **можливість здійснення взаємозаліку** (крім випадків, передбачених чинним законодавством) активів та зобов'язань, або доходів та видатків як у бухгалтерських записах, так і у фінансовій звітності, а саме:

- кредитів, депозитів й іншої кредиторської і дебіторської заборгованості різних юридичних та фізичних осіб;

- кредитів, депозитів й іншої кредиторської і дебіторської заборгованості одних і тих же юридичних та фізичних осіб, що враховуються в різних валютах та з різними строками погашення;

- депозитів та кредитів, наданих під заставу депозиту, якщо інше не визначене відповідними законодавчими актами;

- витрат і доходів тієї ж юридичної особи.

Банки мають обліковувати доходи й витрати відповідно до таких принципів:

- доходи й витрати обліковуються у періоді, до якого вони належать;

- отримані доходи, які належать до майбутніх періодів, обліковуються як відстрочені доходи;

- здійснені витрати та платежі, які належать до майбутніх періодів, обліковуються як відстрочені витрати.

Облікова політика визначає порядок створення та використання резервів на підставі законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку України. Резерви під активи створюються за рахунок витрат банку та мають використовуватися лише на цілі, для яких вони були створені.

Обов'язково мають бути розроблені та затверджені основні складові облікової політики банку:

- характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків;
- додаткові реєстри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції (крім тих, що визначені в загальному порядку), включаючи форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності;
- правила документообігу та технології обробки облікової інформації;
- перелік визначених прав працівників банку на підписування документів;
- перелік операцій, що потребують додаткового контролю;
- порядок проведення інвентаризації і методи оцінки активів та зобов'язань;
- порядок контролю за виконаними внутрішніми операціями;
- порядок розрахунків між філіями та іншими структурними підрозділами банку (внутрішньосистемні розрахунки);
- порядок фінансування (бюджетування) структурних підрозділів банку;
- порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній;
- порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат (включаючи порядок амортизації активів банку, створення та використання резервів);
- політика банку щодо роботи з цінними паперами (як придбаними, так і емітованими);
- процедури вивіряння та контролю (операцій, звітності тощо);
- порядок реєстрації договорів;
- інші документи та рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку.

Зміни в обліковій політиці банку. Будь-які зміни в обліковій політиці, що мають суттєвий вплив на показники звітного або майбутніх періодів, мають бути описані з зазначенням їх причин і змін у відповідних статтях.

Облікова політика може змінюватись тільки у випадках, коли:

- це вимагається нормативно-правовими актами Національного банку України, ухваленими відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, та/або міжнародними стандартами фінансової звітності;

– такі зміни мають обумовити те, що фінансові звіти будуть надавати достовірну й доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або грошові потоки банку.

Положення про облікову політику може бути використане як базисне на час діяльності банку, до якого за потреби вносяться зміни з визначеного часу. У разі внесення змін до положення про облікову політику, що за обсягом охоплюють більшу частину тексту або істотно впливають на його зміст, положення про облікову політику викладається в новій редакції.

Не вважається зміною в обліковій політиці:

- нова облікова політика щодо операцій, які не є суттєвими;
- нова облікова політика щодо операцій, які відрізняються по суті від попередніх і не здійснювалися раніше.

Нова облікова політика застосовується до подій та операцій з часу їх виникнення.

Національний банк України встановлює обов'язкове застосування у банках внутрішнього банківського контролю.

Внутрішній банківський контроль – це сукупність процедур, які забезпечують дотримання положень внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку та достовірність і повноту інформації.

Внутрішній банківський контроль поєднує в собі бухгалтерські та адміністративні (внутрішні) контролю.

Система внутрішнього банківського контролю, як і всі інші процедури банку, має бути чітко документована. Документація за процедурами внутрішнього банківського контролю (у паперовій або електронній формі) має бути доступною для використання працівниками банку.

Контрольні питання:

1. Роль бухгалтерського обліку як змістовної складової інформаційно-аналітичної системи банку.
2. Деталізація принципів, на яких ґрунтуються бухгалтерський облік та фінансова звітність банків України.
3. Метод бухгалтерського обліку банку.
4. Основи організації бухгалтерського обліку в банку.
5. Класифікація та види банківських документів.
6. Первинна документація в діяльності банків.
7. Реквізити банківських документів.

8. Вимоги основних положень облікової політики банку.
9. Облікова політика банку: структура та порядок затвердження.

ТЕМА 3. СИНТЕТИЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ ОБЛІК В БАНКУ

3.1 План рахунків бухгалтерського обліку банків України

3.2 Аналітичний облік в банку

3.1 План рахунків бухгалтерського обліку банків України

План рахунків бухгалтерського обліку банків України – це систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, який використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання банківської фінансової звітності.

На рахунках плану рахунків банків України можуть бути відображенні всі банківські операції та послуги.

Класи плану рахунків за відношенням до балансу банку можна умовно поділити на *балансові*, тобто ті, що наповнюють актив і пасив балансу банку, та *інші*: рахунки доходів і витрат, управлінського і позабалансового обліку.

До балансових належать перші п'ять класів плану рахунків:

- Клас 1 «Казначейські та міжбанківські операції»;
- Клас 2 «Операції з клієнтами»;
- Клас 3 «Операції з цінними паперами та інші активи ізобов'язання»;
- Клас 4 «Фінансові та капітальні інвестиції»;
- Клас 5 «Капітал банку».

Класи плану рахунків не можна прямо поділити між активом і пасивом балансу, але очевидним є те, що рахунки класу 4 «Фінансові та капітальні інвестиції» відповідають статтям активу балансу, а рахунки класу 5 «Капітал банку» - пасиву балансу.

Рахунки класу 1 «Казначейські та міжбанківські операції» призначені для відображення в обліку операцій між НБУ та банками України, між банками України та іноземними банками, пов'язаних з готівкою, банківськими металами, кредитами, депозитами та цінними паперами, що рефінансуються НБУ, тощо.

Рахунки класу 2 «Операції з клієнтами» призначені для обліку депозитних і

кредитних операцій, а також операцій по поточному рахунку з усіма клієнтами, крім банків, а саме: суб'єктами господарювання, органами державної влади та самоврядування, фізичними особами.

На рахунках класу 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» відображаються операції з цінними паперами (окрім цінних паперів, що рефінансуються НБУ, та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії), обліковуються запаси товарно-матеріальних цінностей, сформовані банківські резерви, дебіторська і кредиторська заборгованості, розрахунки між філіями одного банку, позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами, доходи та витрати майбутніх періодів тощо.

На рахунках класу 4 «Фінансові та капітальні інвестиції» відображаються інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами та нематеріальними активами банку.

За рахунками класу 5 «Капітал банку» відображається капітал банку, що включає статутний капітал, емісійні різниці, загальні резерви та інші фонди, результати минулих років, результати переоцінки.

Усі балансові рахунки за призначенням поділяють на основні, регулюючі, або контрарні, та транзитні, що показано на рисунку 3.1.

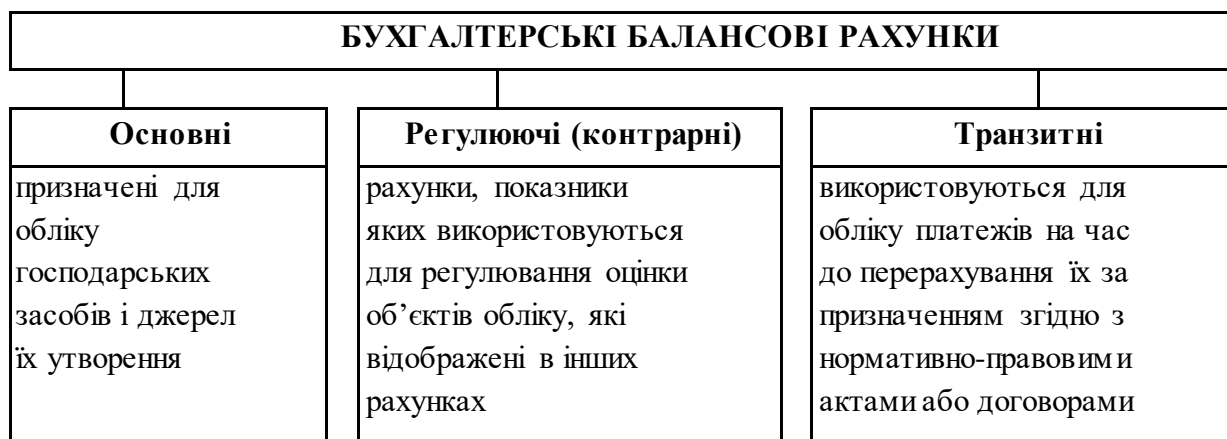

Рис. 3.1. Балансові рахунки комерційного банку за призначенням

Основні рахунки можуть бути:

— *активними* та призначеними для обліку ресурсів банку та засобів, що класифікуються за напрямками розміщення та використання з метою одержання прибутку; основні активні рахунки містяться в 1-4 класах плану рахунків;

— *пасивними* та призначеними для обліку зобов'язань та капіталу банку; основні пасивні рахунки містяться в 1-3 та 5 класах плану рахунків.

Регулюючі або контрарні рахунки можуть бути:

- *контрактивними* та призначеними для регулювання показників активних рахунків;
- *контрпасивними* та призначеними для регулювання показників пасивних рахунків.

Контрарні рахунки містяться в відповідних групах 1-5 класів плану рахунків. На них ведеться облік активів і пасивів, коригування вартості яких є необхідним.

Транзитні рахунки в плані рахунків призначені для тимчасового обліку платежів за операціями з клієнтами банку та за розрахунками між філіями банку. Такі рахунки містяться в 2 і 3 класах плану рахунків.

Рахунки доходів і витрат, на відміну від балансових рахунків, визначають як тимчасові або операційні, оскільки записи за цими рахунками нагромаджуються з початку року і подаються у звіті про фінансові результати за відповідний період, а наприкінці року різниця між загальною (річною) сумою доходів та витрат подається у балансовому звіті як результат поточного року в розділі «Капітал».

Доходи та витрати банку відображаються відповідно за рахунками класу 6 «Доходи», які в більшій мірі є пасивними та інколи активно-пасивними, та класу 7 «Витрати», які, навпаки, в більшій мірі є активними та інколи активно-пасивними.

Рахунки управлінського обліку визначаються комерційними банками самостійно, оскільки управлінський облік не регламентується нормативними документами НБУ. Залишки за рахунками класу 8 «Управлінський облік» не впливають на формування фінансової звітності банку, оскільки кореспондують тільки між собою.

Рахунки позабалансового обліку аналогічно з основними рахунками можуть бути активними і пасивними, що видно з класу 9 «Позабалансові рахунки» плану рахунків. Позабалансовий рахунок є активним, якщо під час переведення об'єкту обліку на баланс дебетується балансовий рахунок.

Наприклад, зобов'язання з кредитування, що надані банкам, обліковуються на активному рахунку, оскільки в разі надання кредиту банк дебетуватиме активний балансовий рахунок, на якому обліковуються кредити, що надані іншим банкам. Позабалансовий рахунок є пасивним, якщо під час переведення об'єкту обліку на баланс кредитується балансовий рахунок.

Наприклад, зобов'язання з кредитування, що отримані від банків, обліковуються на пасивному рахунку, оскільки в разі отримання коштів за кредитною лінією банк кредитуватиме пасивний балансовий рахунок, на якому обліковуються кредити, що отримані від інших банків. Бухгалтерський облік операцій за позабалансовими рахунками ведеться за системою подвійного запису. Для відображення операцій за системою подвійного запису використовуються рахунки розділу 99. Рахунки можуть також кореспондувати і між собою.

Для утворення номерів рахунків використана десяткова система кодування чисел, тобто кожна з позицій номера синтетичного рахунку може приймати значення від 0 до 9. В діючому плані рахунків 9 класів (перший рівень деталізації).

В кожному класі налічується до десяти розділів, які утворені для обліку різних за характером банківських операцій, наприклад, депозитні, кредитні, з цінними паперами, тощо (другий рівень деталізації). В межах розділу за змістом операції і видом контрагента утворені групи рахунків (третій рівень деталізації), кількість яких також не більше десяти.

В кожній з груп утворено до десяти синтетичних рахунків (четвертий рівень деталізації), на яких обліковуються окремі об'єкти обліку або економічні показники діяльності. Таким чином, синтетичний рахунок складається з чотирьох позицій, що показані на рисунку 3.2.

Складові синтетичного рахунка	Код рахунка			
	X	X	X	X
<i>Клас</i> – узагальнене угруповання рахунків за рівнем ліквідності, а також угруповання рахунків економічних показників діяльності: доходи, витрати				
<i>Розділ</i> – узагальнене угруповання рахунків в класах за характером облікових операцій				
<i>Група</i> – узагальнене угруповання рахунків в розділах за змістом операції і видом контрагента				
<i>Балансовий рахунок</i> – синтетичний рахунок, на якому обліковуються окремі об'єкти обліку і економічні показники діяльності				

Рис. 3.2. Структура синтетичного рахунка банку

Розглянемо структуру класу 2 «Операції з клієнтами» плану рахунків, оскільки залишки і обороти за рахунками даного класу в оборотно-сальдовому балансі комерційного банку є, як правило, найбільшими.

Рахунки операцій з клієнтами поділені на розділи за об'єктом обліку і видом контрагента, що показано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Структура класу 2 «Операції з клієнтами»

Об'єкт обліку	Вид контрагента	Номер і назва розділу плану рахунків
Кредити надані	Суб'єкт господарювання	20 «Кредити, що надані суб'єктам господарювання»
	Органи державної влади	21 «Кредити, що надані органам державної влади»
	Фізична особа	22 «Кредити, що надані фізичним особам»
Резерви під заборгованість за кредитами, що надані	Усі клієнти	24 «Резерви під заборгованість»
Кошти клієнтів	Позабюджетних фондів України	25 «Кошти бюджету позабюджетних фондів України»
	Інші клієнти банку	26 «Кошти клієнтів банку»
Кредити, що отримані	Міжнародні та інші фінансові організації	27 «Кредити, що отримані від міжнародних та інших організацій»
Дебіторська заборгованість	Усі клієнти	28 «Дебіторська заборгованість операціями з клієнтами банку»
Кредиторська заборгованість	Усі клієнти	29 «Кредиторська заборгованість транзитні рахунки за операціями»

Групи рахунків в межах розділів плану рахунків утворюються, частіше за все, за змістом операції та (або) видом контрагента. Так, наприклад, розділ 26 «Кошти клієнтів банку» складається з груп, які сформовані за видом контрагента (таблиця 3.2):

- суб'єкт господарювання: 260 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- фізична особа: 262 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- небанківська фінансова установа: 265 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Таблиця 3.2 - Балансові рахунки розділу 26 «Кошти клієнтів банку» (фрагмент)

Об'єкт обліку	Тип рахунка	Контрагент – клієнт банку		
		суб'єкт господарювання	фізична особа	небанківська фінансова установа
Кошти на вимогу	Активно-пасивний	2600	2620	2650
Кошти на вимогу для здійснення операцій з використанням платіжних карток	Активно-пасивний	2605	2625	2655
Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані	Активний	2607	2627	2657
Нараховані витрати за коштами	Пасивний	2608	2028	2658

В межах груп розділу 26 «Кошти клієнтів банку» визначені синтетичні рахунки, на яких обліковуються окремі об'єкти обліку. Для рахунків клієнтів банку виокремленні наступні об'єкти обліку:

- кошти на вимогу;
- кошти на вимогу для здійснення операцій з використанням платіжних карток;
- нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані;
- нараховані витрати за коштами тощо.

Так, наприклад, рахунок 2600 відкривається суб'єктам господарювання для зберігання поточних грошових коштів. Він має відповідну назву: «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання». Рахунок 2600 є активно-пасивним, оскільки суб'єкти господарювання можуть мати заборгованість перед банком, яка згідно з договором обліковується на даному рахунку. За наявності заборгованості суб'єкта господарювання перед банком сальдо рахунку 2600 дебетове (овердрафт). В такому разі поточний рахунок суб'єкта господарювання слід називати *контокорентним рахунком*, під яким розуміється єдиний рахунок клієнта в банку, за яким на підставі дії договору здійснюються як кредитні, так і розрахункові операції.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України має змістовні особливості:

- мультівалютність обліку операцій – операції в іноземній валюті відображаються на тих же рахунках, що й операції в гривнях (тобто на рахунку 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» обліковуються кошти суб'єктів господарювання і в гривні, і в інших валютах одночасно), зв'язок між операціями в іноземних і національній валютах

забезпечують технічні рахунки: рахунок валютних позицій (3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів») і рахунок гривневого еквівалента валютних позицій (3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»);

— подвійний запис на позабалансових рахунках, для здійснення якого використовуються ті ж правила ведення обліку, що й на балансових рахунках.

3.2 Аналітичний облік в банку

Банківський облік являє собою складну й водночас чітко визначену інформаційну систему, що задовольняє потреби багатьох груп споживачів, які мають прямі або через посередників відносини з банком. З огляду на це банки поряд з синтетичним обліком здійснюють аналітичний облік своїх операцій.

Під аналітичним обліком розуміють складову системи бухгалтерського обліку, яка надає детальну інформацію про кожного контрагента та кожну операцію. Для його ведення використовуються реєстри аналітичного обліку (картки, книги). Так, детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію фіксується на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках, які тісно пов'язані з синтетичними рахунками плану рахунків. Дані аналітичних рахунків мають бути тотожними даним відповідних рахунків синтетичного обліку. Для забезпечення тотожності даних аналітичного обліку оборотам і залишкам за балансовими та позабалансовими рахунками синтетичного обліку банки самостійно визначають процедури перевірки тотожності.

Перевірка тотожності даних аналітичних рахунків відповідним рахункам синтетичного обліку обов'язково здійснюється не рідше одного разу на місяць.

Аналітичний облік здійснюється з використанням обов'язкових параметрів контрагентів банку, характеристика яких надана в табл. 3.3

Таблиця 3.3 – Характеристика обов'язкових параметрів контрагентів банку

Найменування параметра	Опис параметра	Значення параметра або нормативний документ, згідно з яким він визначається
1. Резидентність	Визначає приналежність контрагента до резидентів чи нерезидентів	резидент; нерезидент
2. Код країни	Визначає країну - учасника розрахунків	Національний стандарт України ДСТУ ISO 3166-1:2009 «Коди назв країн світу», затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 23.12.2009 № 471
3. Інституційний	Визначає статус	Класифікація інституційних секторів

сектор економіки	контрагента інституційному сектору економіки	економіки України, затверджена наказом Державного комітету статистики України від 03.12.2014 № 378
4. Види економічної діяльності	Розподіляє клієнтів за видами економічної діяльності	Національний класифікатор України ДК 009:2010 «Класифікація видів економічної діяльності», затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.10.2010 № 457
5. Організаційно-правова форма господарювання	Визначає форму здійснення господарської діяльності з відповідною правовою основою	Державний класифікатор України ДК 002:2004 «Класифікація організаційно-правових форм господарювання», затверджений наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97
6. Ознака інсайдера	Визначає приналежність контрагента до пов'язаних з банком осіб (інсайдерів)	Фізичні особи: власник істотної участі; управлінський персонал; контролер; голова правління (ради директорів) або контролер спорідненої особи; асоційована особа. Юридичні особи: власник істотної участі; афілійована особа; споріднена особа; асоційована особа. Інші особи.
7. Код контрагента	Встановлює код контрагента у внутрішньому списку банку	Реєстр контрагентів, який веде банк.
8. Тип контрагента	Встановлює вид контрагента залежно від спектру банківських операцій, які йому надають банки.	органи державної влади; суб'єкти господарювання; фізичні особи;
9. Ідентифікаційний код/номер	Встановлює присвоєний уповноваженими організаціями код/номер контрагента залежно від його виду	Для суб'єкта господарювання-резидента ЄДРПОУ. Для фізичної особи-платника податків - Державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів. Для банків-нерезидентів - довідник банків-нерезидентів, який НБУ надсилає банкам.

Аналітичні рахунки також можуть містити додаткову інформацію, що необхідна для складання звітності та управління банком, наявність якої забезпечується за допомогою додаткових параметрів, які визначаються банком самостійно.

Частина обов'язкових параметрів аналітичного рахунка може бути включена до його номеру, решта параметрів зберігається поза номером рахунка і використовується при виконанні певних операцій та при побудові звітності.

Усі номери рахунків аналітичного обліку, що відкриваються банками, мають формуватися за такою схемою.

Контрольні питання:

1. Вимоги, які висуваються до побудови систем синтетичного та аналітичного обліку на сучасному етапі.
2. Визначення та особливості Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України.
3. Структура Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України.
4. Порівняння складових Плану рахунків комерційного банку та звичайного підприємства.
5. Види рахунків комерційного банку.
6. Балансові рахунки комерційного банку: види та характеристика.
7. Рахунки управлінського обліку.
8. Рахунки позабалансового обліку.
9. Поняття і складові синтетичного рахунка.
10. Аналітичний облік банку: поняття та параметри.
11. Характеристика обов'язкових параметрів контрагентів банку.

ТЕМА 4. БАЛАНС КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

4.1 Баланс як основна форма фінансової звітності банку

4.2 Баланс комерційного банку: принципи, вимоги, формула балансу

4.1 Баланс як основна форма фінансової звітності банку

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73(далі — НП(С)БО 1), «*Баланс (Звіт про фінансовий стан)*» (далі — Баланс) — це форма звіту, що відображає активи, зобов'язання та власний капітал підприємства (п. 7 р. II НП(С)БО 1).

Баланс (звіт про фінансовий стан) — звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал (п. 3 р. I НП(С)БО 1).

Баланс підприємства складають на кінець останнього дня звітного періоду. Тому річний Баланс складають станом на кінець дня 31 грудня. Місячні (на останню дату місяця) і кварталні форми (станом на 31 березня, 30 червня, 30 вересня та 31 грудня) Балансу

НП(С)БО 1 називаються проміжними, їх заповнюють наростаючим підсумком із початку звітного року.

Згідно із ч. 1 ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV фінансову звітність, у т.ч. Баланс, мають складати всі підприємства, які зобов'язані вести бухгалтерський облік.

Відповідно до п. 2 р. I НП(С)БО 1, норми цього стандарту поширюються на юридичних осіб усіх форм власності, які зобов'язані подавати фінансову звітність відповідно до законодавства, але винятками є:

- банки;
- бюджетні установи

4.2 Баланс комерційного банку: принципи, вимоги, формула балансу

Баланс комерційного банку – це бухгалтерський баланс, в якому відображається стан власних, залучених і позичених коштів, їх розміщення в кредитні й інші активні операції.

За даними балансу здійснюється контроль формування і розміщення грошових ресурсів, стану кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій, включаючи операції з цінними паперами.

Загалом банківський баланс характеризує у грошовому виразі:

- стан ресурсів комерційних банків;
- джерела їх формування і спрямування використання;
- фінансові результати банків на початок та кінець звітного періоду.

Аналіз банківського балансу дає змогу визначити наявність особистих коштів, зміни у структурі джерел ресурсів, склад та динаміку активів, контролювати ліквідність банків, здійснювати управління фінансовою стійкістю.

При побудові банківського балансу використовують принципи групування операцій за економічно однорідними ознаками.

При цьому (табл. 4.1):

- **в активі** статті розміщуються за ступенем зниження ліквідності,
- **в пасиві** – залежно від зменшення ступеня запитання.

Таблиця 4.1 – Склад активу і пасиву балансу комерційного банку

Актив банківського балансу	Пасив банківського балансу
валюта, монета і банківські метали;	кореспондентські рахунки НБУ й інших банків;

дорожні та інші чеки; кошти на кореспондентських рахунках у НБУ і в інших банках; цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції; кредити на фінансовий лізинг, надані клієнтам; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії; нематеріальні активи; матеріальні активи й інші активи	депозити та кредити, отримані від інших банків; кредити, отримані від НБУ; строкові депозити клієнтів та кошти до запитання; власні цінні папери й інші зобов'язання
--	--

Пасив банківського балансу відображає грошові ресурси банку для кредитування і проведення інших банківських операцій.

Заборгованість, що відображається у активі банківського балансу, показує спрямування ресурсів банку.

Відображення інформації у балансі досягається за допомогою *методу подвійного запису*, обумовленого *бухгалтерським рівнянням* (4.1):

$$A = П = З + К, \quad (4.1)$$

де А – активи;

П – пасиви;

З – зобов'язання;

К – капітал.

Баланси комерційних банків використовують для аналізу і управління діяльністю банківськими установами, визначення показників їх ліквідності, управління банківськими ресурсами, аналізу банківського прибутку.

В ринкових умовах баланс комерційного банку є засобом не тільки бухгалтерської звітності, а й комерційної інформації банківського менеджменту, своєрідною рекламою для потенційних клієнтів, які прагнуть на професійному рівні розібратися в діяльності банку.

Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою НБУ №373 від 24.10.2011:

- визначає порядок, періодичність складання, подання та оприлюднення фінансової звітності;
- затверджує зразки форм, що входять до складу фінансової звітності;
- встановлює мінімальні вимоги до розкриття інформації.

Банк зобов'язаний складати фінансову звітність відповідно до вимог МСФЗ. Фінансова звітність є складеною відповідно до МСФЗ тільки тоді, якщо відповідає всім вимогам діючих МСФЗ, які є обов'язковими для виконання на дату складання фінансової

звітності.

Уповноважена особа банку зобов'язана затвердити порядок складання фінансової звітності, що включає розподіл обов'язків та призначення осіб, відповідальних за надання інформації, яка входить до складу фінансової звітності, механізм внутрішнього контролю за порядком надання інформації.

Вимоги Інструкції поширюються на:

- річну консолідовану/неконсолідовану фінансову звітність;
- проміжну консолідовану/неконсолідовану фінансову звітність.

Банк складає фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку з урахуванням коригуючих проводок щодо подій, які коригують дані після дати балансу.

Вихідні залишки фінансової звітності за попередній період є вхідними залишками фінансової звітності за звітний період.

Банк не має права згортати активи та зобов'язання, доходи та витрати, крім випадків, передбачених відповідними МСФЗ та нормативно-правовими актами Національного банку.

Банк розкриває інформацію за активами, зобов'язаннями, доходами та витратами в статті "Інші" у примітках до фінансової звітності, якщо суми становлять понад 10% від загальних сум відповідних елементів фінансової звітності (активів, зобов'язань, доходів та витрат).

Зразки форм фінансової звітності та порядок їх заповнення наведені в додатках до цієї Інструкції та застосовуються для складання консолідованої та неконсолідованої фінансової звітності. Статті, що належать тільки до консолідованої звітності, до неконсолідованої фінансової звітності не включаються.

Банк визначає самостійно перелік рахунків внутрішнього плану рахунків для заповнення статей фінансової звітності та приміток з урахуванням економічної сутності операцій.

Банк зазначає всі дані у формах фінансової звітності та примітках до них порівняно з даними попереднього звітного періоду.

Банк зазначає в дужках показники фінансової звітності, які для визначення підсумків беруться зі знаком "мінус".

Зразок форми Звіту про фінансовий стан (Балансу) наведений у додатку 1 до Інструкції.

Контрольні питання:

1. Нормативно-правова база в галузі вимог та порядку складання фінансової звітності банками в Україні.

2. Визначення балансу в нормативній документації.
3. Характеристика балансу як основної форми фінансової звітності банку.
4. Особливості побудови балансу комерційного банку.
5. Відмінності балансу комерційного банку від балансу інших суб'єктів господарювання.
6. Склад та характеристика статей балансу.
7. Балансове рівняння комерційного банку.
8. Аналіз Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України.
9. Визначення банком переліку рахунків внутрішнього плану рахунків. Аналіз форми Звіту про фінансовий стан (Балансу) комерційного банку.

ТЕМА 5. ОБЛІК КАПІТАЛУ В БАНКУ

- 5.1 Капітал банку та його структура
- 5.2 Облік операцій із власними акціями на первинному та вторинному ринках
- 5.3 Облік субординованого боргу банку

5.1 Капітал банку та його структура

При формуванні регулятивного капіталу банківські інститути спираються на чинне законодавство, нормативно-правові акти Національного банку України та Положення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, зокрема на: Закон України «Про банки та банківську діяльність», Закон України «Про цінні папери і фондову біржу», Положення НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» та інші.

Бухгалтерський облік капіталу банку ґрунтується на концепції джерел капіталу. Згідно з цією концепцією кожний елемент капіталу відображається на різних балансових рахунках.

Відповідно до загальноприйнятих у міжнародній практиці принципів капітал банку розподіляється за двома рівнями:

- основний капітал (капітал 1-го рівня);
- додатковий капітал (капітал 2-го рівня).

Сукупність основного (1-го рівня) капіталу та додаткового (2-го рівня) капіталу

складає регулятивний капітал банку.

Основний капітал вважається незмінним і таким, що не підлягає передаванню, перерозподілу та має повністю покривати поточні збитки.

Додатковий капітал має менш постійний характер та його розмір піддається змінам.

Основний капітал (капітал 1-го рівня) складається з таких елементів:

а) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал, додаткові внески акціонерів у статутний капітал;

б) розкриті резерви – резерви і фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені у фінансовій звітності банку:

– дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу;

– емісійні різниці. Емісійні різниці (емісійний дохід) – сума перевищення надходжень, отриманих емігентом від емісії (випуску) власних акцій (інших корпоративних прав), над номінальною вартістю таких акцій (інших корпоративних прав) (під час їх первинного розміщення);

– резервні фонди, що створюються відповідно до законів України (Резервний фонд – розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 відсотків від прибутку банку до досягнення ними 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку);

– загальні резерви, що створюються під невизначений ризик під час проведення банківської діяльності;

– інші фонди банку.

Ці складові залучають до капіталу 1-го рівня за умови, що вони відповідають таким **критеріям**:

– відрахування до резервів і фондів здійснено з прибутку після оподаткування або з прибутку до оподаткування, скоригованого на всі потенційні податкові зобов'язання;

– призначення резервів та фондів і рух коштів за цими резервами і фондами окремо розкрито в оприлюднених звітах банку;

– фонди мають бути в розпорядженні банку з метою необмеженого і негайного їх використання для покриття збитків;

– будь-яке покриття збитків з огляду на резерви та фонди проводиться лише через рахунок прибутків та збитків.

Загальний розмір основного капіталу визначають зі зважанням на розмір очікуваних (можливих) збитків за невиконаними зобов'язаннями контрагентів та зменшується на суму:

– недосформованих резервів під можливі збитки за: кредитними операціями; операціями з цінними паперами; дебіторською заборгованістю; простроченими понад 31

день та сумнівними до отримання нарахованими доходами за активними операціями; коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках (резидентах і нерезидентах), які визнані банкрутами або ліквідуються за рішенням уповноважених органів, або які зареєстровані в офшорних зонах;

- нематеріальних активів за мінусом суми зносу;
- капітальних вкладень у нематеріальні активи;
- збитків минулих років і збитку минулого року, що очікує затвердження;
- збитків поточного року.

Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) за умови затвердження Національним банком України може включати:

– нерозкриті резерви (крім того факту, що такі резерви не відображаються в опублікованому балансі банку, вони повинні мати такі самі якість і природу, як і розкритий капітальний резерв);

– резерви переоцінки (основні засоби та нереалізована вартість "прихованих" резервів переоцінки в результаті довгострокового перебування у власності цінних паперів, відображених у балансі за історичною вартістю їх придбання);

– гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти, які повинні відповідати таким критеріям:

– вони є незабезпеченими банком, субординованими і повністю сплаченими;

– вони не можуть бути погашені за ініціативою власника;

– вони можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги про припинення торгових операцій;

– вони дозволяють відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дозволяє здійснити такі виплати;

– субординований борг (звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів). При цьому сума субординованого боргу, включеного у капітал, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору.

Під час розрахунку загальної суми регулятивного капіталу загальний розмір додаткового капіталу не може бути більше, ніж 100 відсотків основного капіталу.

Для визначення розміру регулятивного капіталу банку загальний розмір капіталу 1-го і 2-го рівнів додатково зменшується:

- а) на балансову вартість акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що

випущені банками, у торговому портфелі банку та у портфелі банку на продаж;

б) балансову вартість інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, а також балансову вартість вкладень у капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їх статутного капіталу;

в) балансову вартість акцій (паїв) власної емісії, призначених для забезпечення наданих банком кредитів (інших вкладень);

г) суму перевищення загальної суми операцій, здійснених стосовно одного контрагента, над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7);

г) суму перевищення загальної суми операцій, здійснених щодо однієї пов'язаної особи (інсайдер), над установленим нормативним значенням нормативу максимального розміру кредитів, гарантій та порук, наданих одному інсайдеру (Н9);

д) суму операцій, здійснених з інсайдерами на сприятливіших за звичайні умовах (у тому числі за угодами, які передбачають нарахування відсотків і комісійних за надані послуги, які менші, ніж звичайні),

е) суму коштів, вкладених в інші банки на умовах субординованого боргу;

є) балансову вартість позалістингових цінних паперів у торговому портфелі банку (крім цінних паперів, емітованих центральними органами виконавчої влади, Національним банком та Державною іпотечною установою);

ж) балансову вартість цінних паперів, що не перебувають в обігу на фондових біржах (у тому числі торгівля яких на фондових біржах заборонена законодавством України), у торговому портфелі банку;

з) балансову вартість цінних паперів недиверсифікованих інвестиційних фондів.

Банк не включає до балансової вартості цінних паперів, на яку додатково зменшується загальний розмір регулятивного капіталу банку 1-го і 2-го рівнів, суму доходів, не отриманих понад 30 днів з дати їх нарахування.

Процедура емісії банком акцій для формування статутного капіталу складається з нижченаведених етапів:

- ухвалення рішення на загальних зборах акціонерів, яке оформлюється протоколом;
- підготовка проспекту емісії;
- реєстрація проспекту в НБУ та Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР);
- публікація в засобах масової інформації проспекту щодо випуску акцій;
- організація процесу розміщення акцій;
- реєстрація результатів випуску акцій в НБУ.

Бухгалтерське відображення процесу формування статутного капіталу починається з моменту реєстрації проспекту емісії. Отриманий дозвіл на випуск цінних паперів на суму виданого Свідоцтва про реєстрацію згідно меморіальним ордером обліковується на таких рахунках:

Дебет рахунка 9811 «Отримані дозволи на випуск цінних паперів».

Кредит рахунка 991 «Контррахунок для рахунків розділів 96-98».

Бланки свідоцтв обліковуються в банку на позабалансовому рахунку 9821 «Бланки суворого обліку».

Акції банку бувають іменними, простими чи привілейованими та випускаються без зазначення терміну їх обігу. Кожна акція має номінальну, тобто визначену, вартість, за якою вона реалізується покупцям-інвесторам. Можлива також реалізація акцій за курсовою вартістю, але не нижче її номіналу у разі первинної емісії.

У фінансовому обліку для відображення процесу формування статутного фонду використовуються такі балансові рахунки:

5000 «Статутний капітал банку». За кредитом рахунка проводяться суми збільшення зареєстрованого статутного капіталу. За дебетом рахунка – суми зменшення зареєстрованого статутного капіталу або несплаченого в установленій строк зареєстрованого капіталу. Залишок рахунку – кредитовий – відображає загальну суму зареєстрованого акціонерами чи учасниками статутного капіталу банку.

5010 «Емісійні різниці». За кредитом обліковуються позитивні різниці при первинному та вторинному розміщенні акцій. За дебетом проводиться списання різниці між ціною викупу власних акцій у акціонерів, але в межах залишку за ним. Залишок рахунку – кредитовий – сумою грошових коштів, сплачена інвесторами за акції понад номінал.

5004 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом».

За кредитом рахунка проводяться суми, отримані банком в оплату акцій або паїв до реєстрації статутного капіталу. За дебетом рахунка – суми зареєстрованого статутного капіталу або суми, що повертаються в разі відмови в погодженні статуту банку. Залишок рахунка – кредитовий.

Облік статутного капіталу ведеться тільки в балансі головного банку.

5.2. Облік операцій із власними акціями на первинному та вторинному ринках

У разі повного покриття емісії грошовими коштами банк виконує такий бухгалтерський запис (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Цінні папери власної емісії

Дебет рахунка 5004 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» Кредит рахунка 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку». У разі продажу акцій за курсовою вартістю вище номіналу: Дебет рахунку 5004 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» – на суму отриманих грошових коштів.

Кредит рахунка 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку» – розмір зареєстрованого капіталу (за номіналом). Кредит рахунка 5010 «Емісійні різниці» – різниця між отриманою від інвестора сумою грошових коштів та номінальною вартістю акцій.

Основні проведення з обліку операцій з капіталом банку наведені в табл. 5.1-5.4.

Таблиця 5.1 - Бухгалтерські проводки з обліку внесків у статутний капітал банку до офіційної реєстрації результатів емісії Національним банком України

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Облік внесків інвесторів юридичних осіб-резидентів України, які не мають поточного рахунку в банку-емігенті	1200	5004
Оприбуткування внесків інвесторів юридичних осіб, які обслуговуються в банку-емігенті	2600	5004
Внесення коштів готівкою на поповнення статутного капіталу фізичною особою	1001	5004
Перерахування внесків фізичних осіб-інвесторів із поточних рахунків, які відкриті в банку-емігенті	2620	5004

Формування статутного капіталу через капіталізацію дивідендів фіксується бухгалтерським записом.

Дебет рахунка 5004 «Дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу»
Кредит рахунка 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку».

У момент реєстрації результатів емісії акцій дозвіл на емісію має бути скасований.

Дебет рахунка 991 «Контррахунок для рахунків розділів 96-98».

Кредит рахунка 9811 «Отримані дозволи на випуск цінних паперів».

Таблиця 5.2 - Облік внесків акціонерів до статутного капіталу банку після його реєстрації

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Отримано грошові внески інвесторів за номіналом: <ul style="list-style-type: none"> • клієнтів банку • фізичних осіб • клієнтів іншого комерційного банку 	2600 1001 «Банкноти та монети в касі банку» 1200	5000 5000 5000
Облік емісійних різниць, сплачених акціонерами: <ul style="list-style-type: none"> • клієнтами банку, юридичними особами • іншими юридичними особами • фізичними особами 	2600 1200 1001	5010 5010 5010

На частку в статутному капіталі банку акціонеру видається сертифікат на загальну номінальну вартість придбаних акцій. Дебет рахунка 991 «Контррахунок для рахунків розділів 96-98» Кредит рахунка 9821 «Бланки суворого обліку». Викуплені у акціонерів акції до подальших дій з ними обліковуються на балансовому рахунку 5002 «Власні акції, придбані в акціонерів» за номінальною вартістю.

Таблиця 5.3 - Облік власних акцій, викуплених у акціонерів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Викуп акцій у фізичної особи-акціонера банку за номінальною вартістю	5002 «Привілейовані акції»	1001
Облік емісійної різниці у разі викупу акцій у фізичної особи-акціонера банку за ринковою вартістю	5010 «Емісійні різниці»	1001

Викуп простих акцій у юридичної особи-акціонера банку за попередньою оплатою	3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»	1200
Оприбуткування отриманих акцій, викуплених у акціонера за номінальною вартістю	5002 «Прості акції»	3541
Облік емісійної різниці між ціною викупу та номінальною вартістю викуплених акцій (занаявності кредитового залишку на рахунку 5010)	5010	3541
Відображення різниці між ціною викупу та номіналом викуплених акцій у разі відсутності залишку на рахунку 5010	5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»	3541
Відображення емісійних різниць за викупленими власними акціями в разі відсутності прибутку минулих років	5040 «Прибуток звітного року»	3541
Перереєстрація права власності на акції: <ul style="list-style-type: none"> • прості • привілейовані 	5000 «Прості акції» 5000 «Привілейовані акції»	5000 «Прості акції», викуплені в акціонерів 5000 «Привілейовані акції», викуплені в акціонерів
Облік викуплених бланків акцій чи сертифікатів акцій	9812	991

Таблиця 5.4 - Бухгалтерський облік операцій із власними акціями на вторинному ринку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Реалізація банком раніше викуплених акцій за номіналом	1200	5002 «Прості акції»
Одержання емісійних різниць за умови перепродажу акцій за ціною вище номіналу	1200	5010 «Прості акції»
Реалізація акцій фізичній особі-акціонеру банку	1001	5002 «Привілейовані акції»
Реалізація акцій акціонеру банку за рахунок нарахованих дивідендів	3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»	5002 «Привілейовані акції»

Перереєстрація права власності на акції: • прості • привілейовані	5000 «Прості акції», викуплені вакціонерів 5000 «Привілейовані акції», викуплені вакціонерів	5000 «Прості акції» 5000 «Привілейовані акції»
Видача сертифіката акцій власнику	9910	9821
Перереєстрація зменшеного статутного капіталу банку і облік анульованих акцій, не реалізованих у визначений термін – один рік: • прості • привілейовані акції	5000 «Прості акції», викуплені вакціонерів 5000 «Привілейовані акції», викуплені вакціонерів	5002 «Прості акції» 5002 «Привілейовані акції»
Знищення акцій чи сертифікатів акцій	9910	9812

Бухгалтерські записи, пов'язані з порядком нарахування та виплати дивідендів.
Нарахування дивідендів, які реінвестуються в акції. Дебет рахунка 5040 «Прибуток звітного року» Кредит рахунка 5004.

Збільшення статутного капіталу за рахунок суми дивідендів у разі реєстрації статутного фонду: Дебет рахунка 5004 Кредит рахунка 5000.

Нарахування дивідендів за акціями їх власників: Дебет рахунку 5040 «Прибуток звітного року» Кредит рахунка 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами».

Утримання податку з нарахованих дивідендів: Дебет рахунка 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами» Кредит рахунка 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

Виплата дивідендів акціонерам-юридичним особам:

– на поточний рахунок, відкритий у банку – емітенті акцій: Дебет рахунка 3631 Кредит рахунка 2600;

– на поточний рахунок, відкритий в іншому банку: Дебет рахунка 3631 Кредит рахунка 1200.

Виплата дивідендів акціонерам-фізичним особам:

– готівкою: Дебет рахунка 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами» Кредит рахунка 1001;

– перерахуванням на поточний рахунок: Дебет рахунка 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами» Кредит рахунка 2620.

Перерахування суми нарахованих дивідендів філії банку для виплати їх акціонерам: Дебет рахунка 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами», Кредит рахунка 3901 «Рахунки, відкриті для філій банку».

Отримання суми нарахованих дивідендів філією для подальшої сплати акціонерам.

Дебет рахунка 3900 «Рахунки філій, відкритих в банку» Кредит рахунка 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами».

5.3 Облік субординованого боргу банку

Субординований борг – це звичайні не забезпечені банком, боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які, згідно з договором, не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума субординованого боргу, залученого до капіталу, щорічно зменшується на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору. Субординований борг може включатися до капіталу банку після отримання дозволу Національного банку.

Банки мають право залучати субординований борг від юридичних і фізичних осіб як резидентів, так і нерезидентів у грошовій формі як у національній, так і в іноземній вільно конвертованій валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04.02.98 № 34, та в банківських металах (золото в стандартних та/або мірних зливках із фізичною поставкою до банку) з подальшим залученням цих коштів до капіталу банку (капіталу 2-го рівня).

Залучення коштів на умовах субординованого боргу з метою їх врахування до додаткового капіталу банку у виді позик, кредитів, депозитів юридичних осіб може здійснюватися як шляхом укладення прямих договорів між банком-боржником та інвестором (про що укладається договір про залучення коштів на умовах субординованого боргу – угода), так і шляхом випуску банком-боржником облігацій (про що укладається договір про залучення коштів шляхом випуску облігацій – договір).

Не допускається заміна облігацій на прямі договори або, навпаки, протягом усього періоду дії угоди (договору) про залучення коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку.

Мінімальна сума залучених коштів на умовах субординованого боргу шляхом випуску облігацій для врахування цих коштів до капіталу банку становить 100 тис. грн. У

разі залучення коштів на умовах субординованого боргу від однієї особи в сумі більше ніж 2 млн грн кошти залучаються шляхом укладення прямих договорів.

Кошти на умовах субординованого боргу залучаються на визначений строк, але не менше ніж п'ять років. В угоді про залучення коштів на умовах субординованого боргу (в умовах випуску облігацій) має бути передбачено, що в разі ліквідації (банкрутства) банку-боржника задоволення вимог інвестора здійснюватиметься після задоволення вимог усіх інших кредиторів.

Капіталізація відсотків за субординованим боргом не допускається.

Субординований борг обліковують на балансовому рахунку 3660 «Субординований борг банку».

За кредитом рахунка проводять суми зарахування субординованого боргу.

За дебетом рахунка здійснюється облік суми повернення субординованого боргу відповідно до чинних угод або після задоволення претензій усіх інших кредиторів.

Сальдо рахунка – кредитове – відображає суму коштів, залучених на умовах субординованого боргу.

Залучення грошових коштів на умовах субординованого боргу.

Дебет рахунка 1200 Кредит рахунка 3660 «Субординований борг банку».

Зменшення щороку суми субординованого боргу. Дебет рахунка 3660 «Субординований борг банку» Кредит рахунка 1200 або 2600.

Витрати на обслуговування субординованого боргу обліковуються щомісяця. Дебет рахунка 7096 «Відсоткові витрати за субординованим боргом» Кредит рахунка 3668 «Нараховані витрати за субординованим боргом».

Погашення відсотків за субординованим боргом. Дебет рахунка 3668 Кредит рахунка 1200, 2600.

Контрольні питання:

1. Нормативно-правова база регулювання операцій з капіталом банку.
2. Види капіталу банку.
3. Поняття і розмір основного капіталу.
4. Визначення додаткового капіталу.
5. Поняття емісії, сутність процедури.
6. Порядок формування статутного капіталу банку.
7. Основні рахунки для відображення в бухгалтерському обліку операцій з капіталом банку.

8. Основні бухгалтерські проводки з обліку внесків у статутний капітал банку до офіційної реєстрації результатів емісії Національним банком України.
9. Облік внесків акціонерів до статутного капіталу банку після його реєстрації.
10. Облік власних акцій, викуплених у акціонерів.
11. Бухгалтерський облік операцій із власними акціями на вторинному ринку.
12. Особливості обліку та бухгалтерські записи, пов'язані з порядком нарахування та виплати дивідендів.
13. Поняття та облік субординованого боргу.

ТЕМА 6. ОБЛІК ЗОБОВ'ЯЗАНЬ БАНКУ

- 6.1 Критерії визнання і методи оцінки зобов'язань банку
- 6.2 Облік коштів на вимогу суб'єктів господарювання
- 6.3 Облік строкових коштів фізичних осіб
- 6.4 Облік депозитів юридичних осіб
- 6.5 Облік розрахунків з оплати праці
- 6.6 Облік розрахунків з бюджетом

6.1 Критерії визнання і методи оцінки зобов'язань банку

Визнання й методи оцінки у фінансовому обліку зобов'язань банку регламентуються вимогами нормативно-правової бази Національного банку України з огляду на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Для обліку кредиторської заборгованості застосовується МСФО (IAS) 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи».

Порядок розкриття інформації у фінансовій звітності з кредиторської заборгованості викладається в МСФО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання».

У П(С)БО або МСФЗ та ПКУ терміна «кредиторська заборгованість» немає.

Кредиторська заборгованість — це заборгованість підприємства іншим особам, що виникла внаслідок здійснених подій раніше і щодо якої є зобов'язання її погашення в певний строк.

У МСФЗ усі зобов'язання поділяються на поточні та непоточні, що в українській практиці відповідає поняттям короткострокових та довгострокових зобов'язань.

Оцінюється заборгованість у гривнях та відображається у фінзвітності.

При побудові фінансового обліку зобов'язань слід дотримуватися такої їх диференціації:

- довгострокові: довгострокові кредити банків; фінансові зобов'язання; інші довгострокові зобов'язання;

- поточні: кошти до запитання (інших банків, суб'єктів господарської діяльності, фізичних осіб); строкові кошти (депозити інших банків, суб'єктів господарської діяльності, фізичних осіб); короткострокові кредити банків; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів; розрахунки з бюджетом; розрахунки за позабюджетними платежами; розрахунки зі страхування; розрахунки з оплати праці; розрахунки з учасниками; за внутрішніми розрахунками;

- забезпечення: на виплату відпусток працівникам; додаткове пенсійне забезпечення; виконання гарантійних зобов'язань; інші.

Для визнання кредиторської заборгованості в обліку використовуються загальні критерії визнання активів і зобов'язань.

Для того, щоб актив або зобов'язання були визнані такими, необхідна одночасна відповідність таким критеріям:

- існує висока вірогідність здобуття (відтоку) економічних вигід, пов'язаних з даним активом (зобов'язанням);

- вартість активу або зобов'язання може бути надійно оцінена.

Міра вірогідності вибуття економічних вигід оцінюється керівництвом банку самостійно.

Організація обліку кредиторської заборгованості банку реалізується таким чином.

Синтетичний і аналітичний облік кредиторської заборгованості має бути організований таким чином, щоб забезпечувати прозорість і простоту формування необхідної інформації у фінансовій звітності, а також управління зобов'язаннями.

Деталізація аналітичного обліку має дозволяти аналізувати погашення даного зобов'язання кожного контрагента і однорідних господарських операцій за кожним договором.

При розробці аналітичних процедур для цілей МСФО важливим моментом є створення детального плану рахунків, який дозволяв би легко формувати не лише саму звітність, але й необхідну додаткову інформацію. Це дозволяє коректно групувати дані обліку з метою підготовки звітності для МСФО, у тому числі звіту про рух грошових коштів.

Кредиторська заборгованість по МСФО (IAS) класифікується як фінансовий актив і фінансове зобов'язання відповідно. Фінансове зобов'язання визнається припиненим, коли

вказані в договорі умови виконані або договір анульований, або термін його дії закінчився.

Зазвичай кредиторська заборгованість погашається шляхом перерахування грошових коштів на рахунок кредитора, а момент припинення зобов'язання – це момент зарахування грошових коштів на розрахунковий рахунок.

Зобов'язання може бути погашене не лише грошовими коштами, але і шляхом взаємозаліку (передачі фінансового активу) або передачі нефінансового активу. Можлива відмова від визнання зобов'язань, якщо боржник на законних підставах звільнений від виконання зобов'язання (або його частини) або у судовому порядку, або саме кредитором.

Кредиторська заборгованість може бути оцінена за одним із нижченаведених методів вартості:

- історичної;
- справедливої;
- чистої вартості реалізації;
- амортизованої.

При первинному визнанні кредиторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати на здійсненню операції, які безпосередньо пов'язані з придбанням фінансового зобов'язання.

Після первинного визнання кредиторська заборгованість оцінюється за вартістю, що амортизується, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. При цьому під амортизованою вартістю розуміють вартість фінансового зобов'язання, яка була визначена при його первинному визнанні, за вирахуванням вартості його погашення, суми накопиченої амортизації, нарахованої з різниці між первинною вартістю і вартістю на момент погашення.

Ефективна ставка відсотка – це ставка, яка дозволяє привести плановані суми грошових виплат (надходжень до погашення) до дисконтованої балансової вартості фінансового активу або зобов'язання.

6.2 Облік коштів на вимогу суб'єктів господарювання

Кошти на вимогу – це поточні рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, які згідно з вимогами чинного законодавства відкриваються в установах банків, що їх обслуговують. Клієнти банку можуть відкривати необхідну кількість поточних рахунків залежно від потреби.

Для обліку коштів на поточних рахунках суб'єктів господарювання передбачено балансовий рахунок **2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»**.

Кожному клієнту в межах балансового рахунка 2600 відкривається аналітичний

рахунок, який дозволяє ідентифікувати клієнта.

Рух коштів на поточному рахунку клієнта акумулюють у спеціальному реєстрі – особовому рахунку.

Особовий рахунок складається у двох примірниках, один з яких, що має назву – виписка, видається клієнту.

Безготівкові перерахування, що здійснюють клієнти через поточний рахунок, регламентовані Інструкцією Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг».

Розрахунковий документ - це документ, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника на рахунок отримувача. Розрахунковий документ може бути у паперовому або електронному вигляді.

Електронний розрахунковий документ – документ інформація, в якому представлена у формі електронних даних, включаючи відповідні реквізити, який може бути сформований, переданий, збережений і перетворений у візуальну форму.

Електронний розрахунковий документ передається клієнтом до банку, шляхом дистанційного обслуговування, без відвідування клієнтом банку.

Дистанційне обслуговування рахунку клієнт може здійснювати за допомогою систем "Клієнт-банк", "Клієнт-Інтернет-банк", "телефонний банкінг" тощо.

До розрахункових документів належать:

- платіжне доручення,
- платіжна вимога,
- платіжна вимога-доручення,
- меморіальний ордер.

Платіжне доручення – розрахунковий інструмент, який містить доручення платника банку, здійснити переказ визначеної суми коштів зі свого рахунку на рахунок отримувача.

Платіжне доручення оформляють платники за формою згідно з вимогами до заповнення реквізитів розрахункових документів та подається до банку, що обслуговує його, у кількості примірників, потрібних для всіх учасників безготівкових розрахунків.

Платіжне доручення має містити такі обов'язкові реквізити:

- назву документа;
- дату його складання і номер;
- прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), код платника та номер його рахунка;
- найменування та код банку платника;
- найменування/прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), код отримувача та номер його рахунка;

- найменування та код банку отримувача;
- суму цифрами та словами;
- призначення платежу;
- підпис платника.

Платник відповідає за дані, зазначені в реквізиті платіжного доручення «*Призначення платежу*». Банк перевіряє заповнення цього реквізиту на відповідність викладеним вище вимогам лише за зовнішніми ознаками.

Банк приймає від платника платіжні доручення або інші розрахункові документи на перерахування заробітної плати на рахунки працівників підприємств, що відкриті в банках.

Банк не перевіряє правильність нарахування, обчислення і строків сплати єдиного внеску. Відповідальність за порушення порядку нарахування, обчислення і строків сплати єдиного внеску несе платник.

Якщо хоча б один із реквізитів документа не заповнений або заповнений неправильно, він банком до виконання не приймається.

Бухгалтерські проводки з операцій клієнтів із застосуванням платіжних доручень наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1 - Бухгалтерські проводки з операцій клієнтів із застосуванням платіжних доручень

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Отримано товари / надані послуги, попередня оплата за товари чи послуги, отримувач коштів є клієнтом іншого банку	2600 АП_Кошти на вимогу суб'єктів господарювання	1200 А_Кореспондентський рахунок банку в НБУ
Отримані товари або надані послуги, попередня оплата за товари чи послуги, отримувач коштів обслуговується в банку платника	2600	2600
Перераховано до бюджету ПДВ, нарахований платником податку-клієнтом банку	2600	1200

Платіжна вимога – розрахунковий інструмент, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача (табл. 6.2).

Таблиця 6.2 - Бухгалтерські проводки з операцій клієнтів із застосуванням платіжних вимог

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Стягнуто з платника за платіжною вимогою	2600 АП_Кошти на вимогу суб'єктів господарювання	1200 А_Кореспондентський рахунок банку в НБУ
	2602 П_Кошти суб'єктів господарювання за рахунками умовного зберігання (ескроу)	
	2610 П_Строкові вклади (депозити) суб'єктів господарювання	

Стягувачами можуть бути податкові органи, державні виконавці. Примусове стягнення коштів із рахунків платників дозволяється тільки у випадках, передбачених чинним законодавством України.

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, що містить вимогу отримувача безпосередньо до платника сплатити суму коштів та доручення платника банку, що його обслуговує, здійснити переказ визначеної платником суми коштів зі свого рахунку на рахунок отримувача (табл. 6.3).

Таблиця 6.3 - Бухгалтерські проводки з операцій клієнтів із застосуванням платіжних вимог-доручень

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Списано грошові кошти на користь одержувача за платіжною вимогою-дорученням, в разі обслуговування платника та одержувача в одному банку	2600 АП_Кошти на вимогу суб'єктів господарювання	2600
Списано грошові кошти на користь одержувача за платіжною вимогою-дорученням, при перерахуванні коштів клієнту іншого банку		1200 А_Кореспондентський рахунок банку в НБУ

Платіжна вимога-доручення складається з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої – доручення

платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунка визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача. Платіжні вимоги-доручення можуть застосовуватися в розрахунках усіма учасниками безготівкових розрахунків. Платіжна вимога-доручення повертається без виконання, якщо сума, що зазначена платником, перевищує суму, що є на його рахунку.

Меморіальний ордер – розрахунковий документ (внутрішньобанківський), який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунка платника і для внутрішньобанківських операцій.

6.3 Облік строкових коштів фізичних осіб

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України депозити фізичних осіб обліковують за такими рахунками:

2630 – П_Строкові вклади (депозити) фізичних осіб;

2638 – П_Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб;

2620 – АП_Кошти на вимогу фізичних осіб;

2628 – П_Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб;

3500 – А_Витрати майбутніх періодів (для депозитів авансу);

7041 – АП_Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб;

2636 – АП_Неамортизований дисконт/премія за строковими коштами фізичних осіб;

3800 – АП_Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів;

3801 – АП_еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Бухгалтерські проводки з операцій з депозитами фізичних осіб наведені в табл. 6.4.

Таблиця 6.4 - Бухгалтерські проводки з операцій з депозитами фізичних осіб

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Зарахування коштів на депозит (поповнення депозиту), Заява на переказ готівки	1001/1002 А_Банкноти та монети в касі банку / Банкноти та монети в касі відділень банку	2630 П_Строкові вклади (депозити) ф/о
Зарахування коштів на депозит (поповнення депозиту), платіжне доручення	2620 АП_Кошти на вимогу фізичних осіб	2630 П_Строкові вклади (депозити) ф/о

Нараховано відсотки за депозитом, меморіальний ордер	7041 АП_Процентні витрати за строковими коштами ф/о	2638 / 2628 П_Нараховані витрати за строковими коштами ф/о / П_Нараховані витрати за коштами на вимогу ф/о
		3801 АП_еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
Оплачено відсотки по депозиту, Заява на видачу готівки	2638/2628	1001/1002
Оплачено відсотки по депозиту, мемор. ордер	2638/2628	2620

6.4 Облік депозитів юридичних осіб

Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України депозити юридичних осіб обліковують за такими рахунками:

2610 – П_Строкові вклади (депозити) суб'єктів господарювання;

2651 – П_Строкові вклади (депозити) небанківських фінансових установ;

2618 – П_Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання;

2658 – П_Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ;

3500 – А_Витрати майбутніх періодів (для депозитів авансу);

7021 – АП_Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю;

7071 – АП_Процентні витрати за строковими коштами небанківських фінансових установ;

2616 – АП_Неамортизований дисконт/премія за строковими коштами суб'єктів господарювання;

2656 – АП_Неамортизований дисконт/премія за строковими коштами небанківських фінансових установ;

3739 – АП_Транзитний рахунок за іншими розрахунками;

3800 – АП_Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів;

3801 – АП_Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів.

Бухгалтерські проводки з депозитних операцій юридичних осіб наведені в табл. 6.5.

Таблиця 6.5 - Бухгалтерські проводки з депозитних операцій юридичних осіб

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Залучено/поповнено кошти на депозит (збільшення заборгованості), грн/вал – 2 варіанти	2600 АП_Кошти на вимогу суб'єктів господарювання	2610 /2651 П_Строкові вклади (депозити) суб'єктів господарювання / П_Строкові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
	3739 АП_Транзитний рахунок за іншими розрахунками	
Нараховано відсотки за депозитом юр. особи: грн (сума нарахованих %%)	7021 /7071 АП_Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю/АП_Процентні витрати за строковими коштами небанківських фінансових установ	2618 /2658 П_Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання/П_Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ
вал. (сума нарахування, %% за період, помножений на курс НБУ на дату операції) вал. (сума нарахування %% за період)	7021/7071	3801 АП_Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
	3800 АП_Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів	2618 /2658 П_Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання/П_Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ
Оплачено відсотки за депозитами юр. осіб, грн/вал. – 2 варіанти	2618 /2658 П_Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання/П_Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ	2600 АП_Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
		3739 АП_Транзитний рахунок за іншими розрахунками
Капіталізовано відсотки за депозитом (відображають суму нарахованих %%, яку можна приєднати до основної суми вкладу на дату операції)	2618 /2658 П_Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання/П_Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ	2610 /2651 П_Строкові вклади (депозити) суб'єктів господарювання / П_Строкові вклади (депозити) небанківських фінансових установ

Відображено суму зняття коштів з депозиту, грн/вал. – 2 варіанти	2610 /2651 П_Строкові вклади (депозити) суб'єктів господарювання / П_Строкові вклади (депозити) небанківських фінансових установ	2600 АП_Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
		3739 АП_Транзитний рахунок за іншими розрахунками

6.5 Облік розрахунків з оплати праці

Відповідно до ст. 94 Кодексу законів про працю та інших законодавчих актів **заробітна плата** – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому еквіваленті, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Заробітна плата складається з:

- основної;
- додаткової;
- інших заохочувальних і компенсаційних виплат (винагорода за підсумком роботи за рік, премії за спеціальними системами преміювання, компенсації та матеріальні виплати, не передбачені чинним законодавством або понад встановлених норм).

Відповідно до ст. 97 Кодексу законів про працю форми і системи оплати праці, норми праці, ставки, розміри надбавок, премій, винагород та інших заохочувальних виплат визначаються установами банків самостійно у колективному договорі.

Зобов'язання стосовно виплати заробітної плати складають різницю між зобов'язаннями щодо нарахування та зобов'язаннями щодо утримання із заробітної плати.

Наявність трудових відносин між банком та найманим працівником підтверджується трудовою угодою, яка має форми, встановлені чинним законодавством.

На основі даного розпорядчого документа у банку складається наказ про прийом працівника на роботу або про його звільнення.

Дата наказу про прийом на роботу є датою операції, з якої розпочинається облік зобов'язань щодо нарахування заробітної плати.

Облік зобов'язань банку як роботодавця перед працівниками відбувається за такими пасивними балансовими рахунками (табл. 6.6).

Таблиця 6.6 - Облік зобов'язань банку як роботодавця перед працівниками

Рахунок	Призначення
3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»	облік розрахунків з оплати праці за всіма формами трудових відносин між банком і працівником
3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»	облік утримань із заробітної плати працівників аліментів, профспілкових внесків, відшкодувань матеріальних збитків
3654 «Нараховані відпускні до сплати»	облік сум нарахованих відпускних, що належать до наступного місяця
3658 «Забезпечення оплати відпусток»	облік сум, створених як забезпечення оплати відпусток працівників банку
3659 «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»	облік зобов'язань за іншими нарахуваннями, крім утримань із заробітної плати працівників

Бухгалтерські проводки з обліку операцій по заробітній платі працівників банку наведені в табл. 6.7.

Таблиця 6.7 - Бухгалтерські проводки з обліку операцій по заробітній платі

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Нараховано зобов'язання по зарплаті перед працівниками банку	740 Витрати на утримання персоналу	3652/3659 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою» / «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»
Зменшено зобов'язання щодо оплати праці та інших виплат: на суму утримань, відповідно до чинного законодавства; на суму інших утримань	3652/3659	3622 П_Кредиторська заборгованість за податками та зобов'язковими платежами, крім податку на прибуток
		3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»
Нараховано забезпечення під відпускні майбутніх періодів	7400 «Основна і додаткова заробітна плата»	3658 «Забезпечення оплати

		відпусток»
Визначено відпускні у звітному місяці	3658 «Забезпечення оплати відпусток»	3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»
Зменшено зобов'язання на суму вищлат готівкою	3652/3654/3659	1001
Перераховано на поточний рахунок працівника	3652/3654/3659	2620/2625

6.6 Облік розрахунків з бюджетом

Зобов'язання перед бюджетом у комерційному банку виникають відповідно до вимог «Податкового кодексу України», ВР України, від 02.12.2010 за № 2755-VI.

Для обліку зобов'язань за податками та обов'язковими платежами використовуються рахунки 362 групи «Розрахунки за податками та обов'язковими платежами»:

3620 «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток»;

3621 «Відстрочені податкові зобов'язання»;

3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

3623 «Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб».

До балансового рахунку 3622 відповідальні виконавці банку відкривають аналітичні рахунки відповідно до номенклатури податків та зборів, передбачених чинним законодавством України та внутрішнім Положенням банку про ведення аналітичного обліку в банку.

Бухгалтерські проводки з обліку операцій по податкам і зборам наведені в табл. 6.8.

Таблиця 6.8 - Бухгалтерські проводки з обліку операцій по податкам і зборам

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Нараховано зобов'язання по сплаті податків і зборів на кінець звітного періоду	741 «Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток»	3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»

Зменшено платіж за податками та обов'язковими платежами у відповідні бюджетні органи на суму авансового платежу, для перерахування залишкової частини зобов'язання	3622	3522 «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»
Нараховано збір як відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб*	7418 «Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб»	3623 П_Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
Нараховано витрати з податку на прибуток за податковим обліком	7900 АП_«Податок на прибуток»	3620 П_Кредиторська заборгованість за податком на прибуток
Перераховано податок на прибуток: - авансом - за строком (з коригуванням на суму авансу)	3520 «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток» 3620	1200 Кореспондентський рахунок банку в НБУ
Погашено податкове зобов'язання за рахунок авансових платежів	3620	3520

**Згідно з вимогами Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» та Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» комерційні банки мають нараховувати встановлений збір із суми залучених коштів на вкладні рахунки фізичних осіб та перераховувати до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб*

Контрольні питання:

1. Нормативно-правова база обліку зобов'язань банку.
2. Визначення кредиторської заборгованості.
3. Типи зобов'язань.
4. Критерії визнання зобов'язань.
5. Організація обліку кредиторської заборгованості.
6. Оцінка кредиторської заборгованості.
7. Метод ефективної ставки відсотка.
8. Поняття коштів на вимогу.
9. Поняття та порядок здійснення безготівкових перерахувань.
10. Розрахунковий документ: визначення та види.
11. Призначення та обов'язкові реквізити платіжного доручення.
12. Відображення у бухгалтерському обліку операцій клієнтів із застосуванням платіжних доручень.

13. Основні рахунки для обліку депозитів фізичних осіб відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України.

14. Основні рахунки для обліку депозитів юридичних осіб відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України.

15. Основні рахунки та їх призначення щодо обліку зобов'язань банку як роботодавця перед працівниками.

16. Бухгалтерські проводки з обліку операцій по податкам і зборам.

ТЕМА 7. ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ БАНКУ

7.1 Загальні положення щодо обліку дебіторської заборгованості

7.2 Критерії визнання і методи оцінки

7.3 Організація обліку дебіторської заборгованості

7.1 Загальні положення щодо обліку дебіторської заборгованості

Порядок розкриття інформації у фінансовій звітності з дебіторської заборгованості викладається в МСФО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання».

Згідно з даним стандартом *дебіторська заборгованість* – це сума заборгованості дебіторів банківській установі на певну дату. Дебіторська заборгованість визначається активом, якщо існує ймовірність отримання банком майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума.

Дебіторська заборгованість виникає тоді, коли, наприклад, товар (робота, послуга) продані, але кошти не отримані. При цьому банк, який має дебіторську заборгованість, згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку визнається кредитором. Дебіторська заборгованість як за міжнародними, так і за українськими стандартами бухгалтерського обліку визнається як сума, що належить банку від дебіторів за всі надані послуги. Таким чином, дебіторська заборгованість (англ. Accountsreceivable (A/R)) – сума боргів, яка належить банку з боку інших підприємств, фірм, компаній, а також громадян, що є їх боржниками, дебіторами. Це відповідає як міжнародним, так і українським стандартам бухгалтерського обліку.

За терміном погашення розрізняють поточну та довгострокову дебіторську заборгованість:

– поточна дебіторська заборгованість – це така заборгованість, яка виникає під час

нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців із дати балансу;

– довгострокова дебіторська заборгованість – це заборгованість, що не виникає під час нормального операційного циклу та яка буде погашена після 12 місяців із дати балансу.

Поточну та довгострокову дебіторську заборгованість відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України обліковують за такими рахунками:

1811 А_ «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»;

1819 А_ «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками»;

2800 А_ «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

2801 А_ «Дебіторська заборгованість за розрахунками з цінними паперами для клієнтів банку»;

2805 А_ «Дебіторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями»;

2806 А_ «Дебіторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень»;

2809 А_ «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

3510 А_ «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

3519 А_ «Дебіторська заборгованість за послуги»;

3520 А_ «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток»;

3521 А_ «Відстрочений податковий актив»;

3522 А_ «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

3540 А_ «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

3541 А_ «Дебіторська заборгованість за розрахунками з цінними паперами для банку»;

3548 А_ «Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами»;

3550 А_ «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»;

3551 А_ «Аванси працівникам банку на господарські витрати»;

3552 А_ «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»;

3559 А_ «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»;

3710 А_ «Дебетові суми до з'ясування».

7.2 Критерії визнання і методи оцінки

Для визнання дебіторської заборгованості в обліку використовуються загальні

критерії визнання активів і зобов'язань.

Для того щоб актив або зобов'язання були визнані такими, необхідна одночасна відповідність таким критеріям:

- існує висока вірогідність здобуття (відтоку) економічних вигід, пов'язаних з даним активом (зобов'язанням);
- вартість активу або зобов'язання може бути надійно оцінена.

Міра вірогідності набуття (вибуття) економічних вигід оцінюється керівництвом банку самостійно.

При первинному визнанні дебіторська заборгованість оцінюється за справедливою вартістю (за вартістю операції), включаючи витрати на здійснення операції, які безпосередньо пов'язані з придбанням фінансового активу.

Після первинного визнання дебіторська заборгованість оцінюється за **вартістю, що амортизується**, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. При цьому під амортизованою вартістю розуміється вартість фінансового активу, яка була визначена при його первинному визнанні, за вирахуванням вартості його погашення, суми накопиченої амортизації, нарахованої з різниці між первинною вартістю і вартістю на момент погашення.

Ефективна ставка відсотка – це ставка, яка дозволяє привести плановані суми грошових виплат (надходжень до погашення) до дисконтованої балансової вартості фінансового активу або зобов'язання.

За методом ефективної ставки відсотка розраховують і нараховують відсотковий дохід або витрати на виплату відсотків протягом даного періоду. При цьому береться до уваги списання безнадійної заборгованості або визнання резерву під знецінення дебіторської заборгованості.

Згідно з вимогами законодавчих актів та нормативно-правових актів НБУ резерв можна створювати на підставі інвентаризації заборгованості й списувати лише після закінчення терміну позовної давності.

Мета інвентаризації за МСФО – це виявлення простроченої дебіторської заборгованості для роботи з сумнівними боргами і підтвердження балансових даних на певну дату. Вона проводиться для того, щоб дотримати принцип консервативності, не завищити активи банку і не ввести користувачів в оману.

Інвентаризація проводиться як вибірково, так і суцільним методом. Інвентаризація – це звіряння розрахунків зі всіма найбільшими контрагентами (такі контрагенти визначаються по сальдо на кінець і початок періоду і по зворотах), а також вибіркоче звіряння з певною кількістю інших контрагентів.

У міжнародній практиці поширена інвентаризація дебіторської заборгованості і

кредиторської заборгованості аудиторами. При цьому акти звіряння на бланку банку за підписом відповідальних осіб направляють дебіторам і кредиторам із вказівкою як зворотної адреси поштових реквізитів компанії, яка проводить аудит. Це дає аудиторам упевненість в правильності оцінки дебіторської і кредиторської заборгованостей. Для цілей аудиту така інвентаризація проводиться зазвичай не частіше одного разу на рік, але для цілей обліку банку може бути необхідною частіша інвентаризація розрахунків.

7.3 Організація обліку дебіторської заборгованості

Синтетичний і аналітичний облік дебіторської заборгованості має бути організований таким чином, щоб забезпечувати прозорість і простоту формування необхідної інформації у фінансовій звітності, а також управління цими активами.

Мета деталізації аналітичного обліку має дозволяти аналізувати оборотність даного активу в розрізі кожного контрагента і однорідних господарських операцій в розрізі кожного договору.

При розробці аналітичних процедур для цілей МСФО важливим моментом є створення детального плану рахунків, який дозволяв би легко формувати не лише саму звітність, але і необхідну додаткову інформацію.

Як приклад, можна привести аналітичний облік першого рівня, коли для кожної операції в банку дається уніфіковане визначення (дебіторська заборгованість за послуги, аванси працівникам банку на витрати з відрядження, аванси працівникам банку на господарські витрати, дебіторська заборгованість з придбання активів). Це визначення дозволяє коректно групувати дані обліку для цілей підготовки звітності по МСФО, у тому числі звіту про рух грошових коштів.

При обліку дебіторської заборгованості особливу увагу необхідно приділяти аналізу оборотності цієї заборгованості і чинникам, які впливають на терміни і повноту її погашення. Облік необхідно вести в розрізі кожного контрагента, щоб визначити платоспроможність дебіторів. Це дозволяє знайти підхід банку до створення резерву за сумнівною заборгованістю і своєчасно списати безнадійні борги.

Аналітичний облік має дозволяти проаналізувати заборгованість за термінами виникнення в розрізі кожного договору.

Дебіторська заборгованість за МСФО класифікується як фінансовий актив. Фінансове зобов'язання визнається припиненим, коли умови, вказані в договорі, виконані або договір анульований, або термін його дії сплив.

Зазвичай погашення дебіторської заборгованості відбувається шляхом перерахування

грошових коштів на рахунок кредитора.

Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку складається з сум дебіторської заборгованості:

- з придбання господарських матеріалів, нематеріальних активів, основних засобів,
- за послуги банку,
- за податками і обов’язковими платежами,
- з придбання іноземної валюти, банківських металів, цінних паперів для банку тощо.

За рахунком 3519 «Дебіторська заборгованість за послуги» банки ведуть облік попередньої оплати витрат за різні види послуг (поштово-телефонні послуги, спецзв’язок, СЕП, охорону, підготовку кадрів, аудит, орендні платежі та інші). Заборгованість за переліченими витратами виникає за рахунок перерахувань коштів згідно з умовами договорів та на дату перерахування виконується бухгалтерська проводка: Дебет 3519, Кредит 2600 «Кошти на вимогу суб’єктів господарювання». Погашення ДЗ здійснюється на дату надходження первинних документів, що підтверджують фактичне надання відповідних послуг – рахунків, актів виконаних робіт, накладних тощо шляхом віднесення таких витрат на відповідні за економічним змістом рахунки 7-го класу «Витрати» (дані операції оформлюють меморіальними ордерами) (табл. 7.1).

Таблиця 7.1 - Відображення в обліку дебіторської заборгованості банку

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Перераховано кошти згідно з умовою договору за послуги	3519 А_«Дебіторська заборгованість за послуги»	2600 АП_«Кошти на вимогу суб’єктів господарювання»
Відображено погашення ДЗ, складено акт наданих послуг/виконаних робіт:		
- за комунальні послуги	7430 А_«Витрати на комунальні послуги»	3519 А_«Дебіторська заборгованість за послуги»
- господарські витрати/витрати на охорону/інші експлуатаційні витрати	743 «Інші експлуатаційні та господарські витрати»	
- поштово-телефонні витрати/витрати на відрядження/представницькі витрати / витрати на маркетинг і рекламу.../інші адміністративні витрати	745 «Інші адміністративні витрати»	
- витрати на аудит	7392 А_«Витрати на аудит»	

До інших видів дебіторської заборгованості належить заборгованість за виданими авансами на відрядження, на господарські потреби та за недостачами товарно-матеріальних цінностей.

Для обліку перелічених заборгованостей використовуються активні балансові рахунки (табл. 7.2):

3550 «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»;

3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати»;

3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»;

3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Таблиця 7.2 - Відображення в обліку інших видів дебіторської заборгованості банку

Зміст операції	Документ	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Відрядження			
Видано аванс на відрядження працівнику банку	видатковий касовий ордер, виписаний на підставі службової записки (заяви) особи, якій видається аванс, і наказу на відрядження	3550 А_«Аванси працівникам банку на витрати з відрядження»	1001
Списано на витрати фактичні витрати по відрядженню	авансовий звіт про фактичні витрати, підтверджені відповідними первинними документами, та оригінал посвідчення про відрядження	7452 «Витрати на відрядження»	3550
Повернено до каси невикористаний залишок авансу	прибутковий касовий ордер	1001	3550
Господарські витрати			
Видано аванс на господарські витрати	Видатковий касовий ордер	3551 А_«Аванси працівникам банку на господарські витрати»	1001
Списано фактичні господарські витрати	звіт про використання сум, підтверджувальні документи	7431 А_«Господарські витрати»	3551
Невикористаний залишок авансу повернено до каси банку	прибутковий касовий ордер	1001	3551

Контрольні питання:

1. Дебіторська заборгованість: визначення та види.
2. Основні рахунки для обліку поточної та довгострокової дебіторської заборгованості відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України.
3. Визнання дебіторської заборгованості в обліку.
4. Інвентаризація дебіторської заборгованості банку.
5. Синтетичний і аналітичний облік дебіторської заборгованості.
6. Відображення в обліку дебіторської заборгованості.
7. Інші види дебіторської заборгованості та відображення їх в обліку.

ТЕМА 8. ОБЛІК НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ БАНКУ

- 8.1 Визначення необоротних активів, їх класифікація та оцінка
- 8.2 Відображення в бухгалтерському обліку банку операцій з основними засобами і нематеріальними активами

8.1 Визначення необоротних активів, їх класифікація та оцінка

Необоротні активи – це активи очікувана тривалість використання яких перевищує 1 рік. Або один операційний цикл, якщо він довший за рік.

Таким чином, єдиним критерієм у розділенні активів у бухгалтерському обліку на оборотні і необоротні є час - вартість, форма (фізична чи нематеріальна), їх вид не впливають. При цьому, така тривалість використання є саме очікуваною, а не фактичною.

Так, якщо підприємство придбаває автомобіль, то воно очікує його використовувати декілька років, а не розбити у найближчій подорожі через 3 місяці. Такий автомобіль буде необоротним активом. Однак, якщо автомобіль одразу придбаний на продаж, то він стає оборотним активом у складі товарів.

Типовими прикладами необоротних активів є: будинки, машини і виробниче обладнання, автомобілі, придбані ліцензії і патенти, дебіторська заборгованість з терміном погашення понад рік, а також бики, корови та інші тварини у сільськогосподарських підприємств, тощо.

Необоротний - тобто не бере участі у господарському обороті (операційному циклі).

Оборот – це постійний цикл господарських процесів на підприємстві: придбали (витратили гроші) → виробили продукт → продали (отримали гроші) → придбали (знову витратили гроші) → і т.д.

Наприклад, такі активи як: сировина, товари, інші запаси, а також гроші постійно рухаються, беруть участь у такому обороті. Машини, верстати, обладнання, на перший погляд, участі в такому русі не беруть, вони майже незмінні у своєму фізичному стані. Принаймні протягом короткого періоду часу тривалістю 1 рік. Через це й назва активу – “необоротний”, тобто такий, що знаходиться поза господарським оборотом, багаторазово використовується у операційних циклах.

Операційним цикл = Господарський оборот (у термінології МСФЗ).

Він може бути довшим за рік у підприємств, які виробляють досить складні й тривалі за часом виробництва продукти – літаки, кораблі, складну військову техніку, а також деякі види елітних продуктів харчування і алкоголю, наприклад, тверді сири, вино й коньяк, які мають тривалу витримку.

Поділ на оборотні/необоротні досить умовний – насправді будь-який актив так чи інакше бере участь у господарському житті підприємства й приносить йому певну частку доходу шляхом свого використання. Ті ж самі машини і обладнання поступово у бухгалтерському обліку “списуються” на витрати і такий процес називають бухгалтерським зносом, або амортизацією.

Однак, така термінологія властива українському та пострадянському бухгалтерському обліку.

У зарубіжному досвіді щодо необоротних активів вживаються інші терміни (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 – Термінологічні напрями та сфери використання щодо поняття необоротних активів

Поняття	Сфера використання
необоротні активи	використовується в українському бухгалтерському обліку
довгострокові активи (англ. – long-term assets)	часто використовується у західних країнах
непоточні активи (англ. – non-current assets)	використовується у МСФЗ

Необоротні, довгострокові, непоточні – це назви-синоніми активів тривалого й багаторазового використання.

Необоротні активи – це основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.

Необоротні активи, утримувані для продажу – необоротні активи, що утримуються з метою продажу, та їх балансова вартість відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання.

Методологічні засади фінансового обліку операцій з необоротними матеріальними активами визначені:

– такими МСБО: МСБО 16 «Основні засоби», МСБО 17 «Оренда», МСБО 38 «Нематеріальні активи», МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість», МСБО 36 «Зменшення корисності активів»;

– нормативно-правовим актом Міністерства фінансів – «Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань», затверджено наказом МФУ № 879 від 02.09.2014 р.;

– нормативно-правовими актами Національного банку України – «Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України», затверджена Постановою правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі змінами та доповненнями.

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами:

– основні засоби: земельні ділянки; будинки, споруди і передавальні пристрої; машини й обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); інші основні засоби;

– інші необоротні матеріальні активи: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові споруди; інші необоротні матеріальні активи.

– незавершені капітальні інвестиції.

У податковому обліку, згідно з ПКУ, основні засоби поділяють на:

– виробничі;

– невиробничі

– «невиробничі основні засоби» - це необоротні матеріальні активи, які не використовуються в господарській діяльності платника податку.

Особливості необоротних активів:

– нарахування бухгалтерського зносу (амортизації). Термін “знос” вживається тільки до основних засобів. Щодо нематеріальних і біологічних активів – лише “амортизація”. Це поступовий розподіл їх вартості по роках використання, тобто поступове, помісячне списання їх вартості на витрати протягом строку корисного використання. Винятки – на

земельні ділянки, дебіторську заборгованість, капітальні інвестиції, відстрочені податкові активи, гудвіл амортизацію не нараховують;

– переоцінка (дооцінка/уцінка). Необоротні активи підприємства використовуються досить тривалий час, економічні умови за такий період часто змінюються і облікова вартість таких активів перестає відповідати їх реальній, ринковій вартості. При суттєвій різниці підприємствам рекомендують проводити переоцінку основних засобів, нематеріальних активів, біологічних активів. Винятки – МНМА не переоцінюються;

– капітальні інвестиції. Придбання/виготовлення основних засобів, нематеріальних активів, біологічних активів спочатку проходить через рахунки обліку капітальних інвестицій. По-суті, капітальні інвестиції – це недобудовані, придбані, але не введені в експлуатацію основні засоби, МНМА, нематеріальні чи біологічні активи. Такі активи часто мають значну вартість, яка складається з декількох компонент і формується тривалий час;

– дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості. У МСФЗ існує уже давно, а в НП(С)БО вона з'явилася зі змінами кінця 2019 року. Якщо заборгованість погашається тривалий час, то слід враховувати знецінення грошей у часі. Дисконтування – це коригування вартості довгострокових боргів, у результаті чого в балансі відображається їх теперішня вартість. Наприклад, борг 50 млн грн, який буде повернено через 5 років, у теперішній оцінці при ставці дисконту 10% буде в балансі показаний як 31 млн грн ($\approx 50/(1+0,1)^5$);

– застосування специфічних первинних документів. Наприклад, інвентарних карток обліку. Більшості необоротних активів присвоюють інвентарні або номенклатурні номери. На основні засоби, наприклад, по кожному об'єкту заводиться своя картка. Це вказує на тривалість і важливість таких об'єктів;

– менша періодичність інвентаризацій. Для земельних ділянок, будівель, споруд, інших об'єктів нерухомості інвентаризація – раз на 3 роки;

– тестування на зменшення корисності. Така процедура на практиці проводиться досить рідко, але прописана НП(С)БО 28 та МСФЗ, наприклад щодо основних засобів, інвестиційної нерухомості, нематеріальних активів, гудвілу. Результат у чомусь подібний до уцінки – зменшення вартості активу у балансі та визнання витрат. Однак проводити її може самостійно бухгалтер без запрошення експертів-оцінювачів.

На сьогодні в Україні податковий облік наближений до бухгалтерського, але деякі нюанси є:

– малоцінні необоротні матеріальні активи (МНМА) не вважаються основними засобами (ОЗ) для цілей ПКУ;

- строки корисного використання основних засобів і нематеріальних активів підприємство зазвичай обирає не менші, ніж визначені ПКУ;
- дооцінка/уцінка основних засобів у підприємств, які ведуть облік податкових різниць, підлягає коригуванню, тобто її результати усуваються.

Однак, саме з податкового обліку більшість підприємств беруть такі елементи облікової політики, як вартісна межа 20 000 грн для розділення МНМА і ОЗ, строки корисного використання.

Необоротні активи в Правилах бухгалтерського обліку (НП(С)БО, МСФЗ) дозволяють обирати цілу низку параметрів обліку необоротних активів, які визначаються в обліковій політиці підприємства. Так, підприємство саме вирішує, якими будуть:

- методи нарахування амортизації (зносу) необоротних активів. Це можливо для основних засобів, інвестиційної нерухомості, МНМА, нематеріальних і біологічних активів;
- вартісна межа розділення МНМА та основних засобів. Підприємства застосовують здебільшого межу з ПКУ – 20000 грн або колишню, яка діяла у ПКУ до травня 2020 року – 6000 грн;
- методи оцінки необоротних активів – за справедливою вартістю чи за історичною (фактичною). Це особливо актуально для основних засобів, інвестиційної нерухомості, нематеріальних і біологічних активів;
- ліквідаційна вартість – це вартість, яку буде коштувати актив після закінчення строку його амортизації. Це питання обліку основних засобів і нематеріальних активів. На практиці вона береться здебільшого рівною нулю;
- очікуваний строк корисного використання – скільки років планується використовувати активи. На практиці, як правило, беруть строки з ПКУ.

У фінансовій звітності необоротні активи знаходять своє відображення у бухгалтерському балансі – Звіті про фінансовий стан, а більш детально розкриваються у примітках до нього.

Існує декілька підходів:

- найбільш типовий – необоротні активи розкриваються окремим розділом активів. За НП(С)БО – завжди першим; за МСФЗ – як правило, першим, хоча можуть бути й другим;
- у фінансових установ, наприклад банків – необоротні/оборотні активи не розділяють й наводять єдиним списком в перемішку. Однак, здійснюється це у порядку убування ліквідності. Оскільки необоротні активи підприємства, як правило, менш ліквідні, то вони опиняються зазвичай у кінці списку активів у такому балансі.

Згідно з «Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України», затверджені Постановою правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р. зі

змінами та доповненнями, застосовуються відповідні види вартісної оцінки основних засобів.

Первісна вартість – це історична (фактична) собівартість основних засобів чи нематеріальних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів.

Порядок визначення первісної вартості та характеристика вартісної оцінки залежно від сутності операції з надходження необоротних матеріальних активів:

– придбання основних засобів за плату – закупівельна ціна, у тому числі ввізні мита і невідшкодовувані податки за вирахуванням торгівельних знижок; прямі витрати на доставку активу до місця призначення і приведення його в робочий стан, наприклад, винагородження працівникам, витрати на підготовку майданчика, первинні витрати на доставку і розвантаження, витрати на монтаж і складання; вартість тестування обладнання (за вирахуванням надходжень від продажу продукції в ході тестування); вартість професійних послуг; передбачувані витрати на розбирання і видалення активу. Не зараховуються у первісну вартість витрати на рекламу, витрати на здійснення господарської діяльності у новому регіоні, адміністративні та інші накладні витрати, початкові виробничі витрати та збитки, витрати впродовж простою активу, витрати на використання активу за новим призначенням.

– безоплатне отримання – первісна вартість, яка дорівнює справедливій вартості на дату отримання;

– переведення до основних засобів оборотних активів – первісна вартість, яка дорівнює собівартості оборотного активу;

– отримання внаслідок обміну на подібний об'єкт – первісна вартість, яка дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта (якщо залишкова вартість більше справедливої вартості переданого об'єкта, то первісною вартістю є справедлива вартість);

– придбання внаслідок обміну на неподібний об'єкт – первісна вартість, яка дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта, плюс/мінус сума грошових коштів або їх еквівалента, що сплачена під час обміну.

8.2 Відображення в бухгалтерському обліку банку операцій з основними засобами і нематеріальними активами

Держстат Наказом №266 від 22.10.2021 року скасував цілу низку своїх наказів, якими були затверджені типові форми первинного обліку дуже важливих бухгалтерських об'єктів.

Це, зокрема (скасовано):

– Наказ Мінстату від 29.12.95 р. №352, який затверджував типові форми первинного обліку щодо основних засобів.

– Наказ від 22.05.96 р. №145, що стосувався обліку запасів, зокрема малоцінних та швидкозношуваних предметів.

– Наказ від 21.06.96 року № 193, який стосувався первинного обліку сировини та матеріалів.

А також інші накази.

Таким чином, для відображення в бухгалтерському обліку банку операцій з основними засобами можливі такі варіанти:

I Залишити ті (і видати їх за власну розробку), які відповідають скасованим наказом Мінстату.

Контролюючі органи при перевірці лояльно дивляться на це

II Розробляти бланки самостійно.

При цьому, розроблені бланки мають мати реквізити первинних документів. Цей підхід цілком укладається в наявну нормативну логіку.

III Використовувати бланки для державних установ.

Відповідно до п. 6 розділу I Наказу Мінфіну №818 «Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання», який затверджує, зокрема, використання типових форм щодо обліку основних засобів для суб'єктів бюджетного обліку для державних підприємств, такі типові форми можуть застосовуватися будь-якими юридичними особами незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, а також представництвами іноземних суб'єктів господарювання.

Основні облікові зміни щодо обліку основних засобів в банках можна сформулювати так (табл. 8.2).

Таблиця 8.2 – Облікові зміни щодо обліку основних засобів в банках

До 01.01.2008 р.	Після 01.01.2008 р.
комерційні банки України обліковували лише основні засоби за рахунком 4400 А_ «Основні засоби»	Національним банком України було внесено зміни до нормативно-правових актів, які регулюють діяльність банків, згідно з вимогами МСБО, Відповідно виділено: 4400 А_ «Основні засоби» - облік основних засобів; 3408 А_ «Необоротні активи, утримувані для продажу» - облік необоротних активів, утримуваних для продажу; 4410 А_ «Інвестиційна нерухомість» - облік інвестиційної нерухомості

Відображення в обліку придбання ОЗ і НемА за національну валюту (табл. 8.3).

Таблиця 8.3 – Облік придбання ОЗ і НемА за національну валюту

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Здійснено передоплату за основні засоби/нематеріальні активи	3510	1001/1200/2600/2620/2650
Відображено вартість капітальних інвестицій за невведеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами	4310/4430/4431	3510
Визнано основні засоби і нематеріальні активи в балансі банку	4300/4400/4500	3510/4310/4430/4431

Відображаючи в обліку операцію з придбання основних засобів за іноземну валюту, необхідно врахувати, що зазначена операція впливає на зміну відкритої валютної позиції банку, що зумовлює потребу у застосуванні рахунків: 3800, 3801.

Відображення в обліку придбання ОЗ і НемА за іноземну валюту (табл. 8.4).

Таблиця 8.4 – Облік придбання ОЗ і НемА за іноземну валюту

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Здійснено передоплату за основні засоби/нематеріальні активи	3510	1500 <i>(на суму в ін. валюті)</i>
Визнано необоротні активи в балансі банку	3800	3510 <i>(на суму в ін. валюті)</i>
	4300/4400/4500/ 4310/4430/4431	3801 <i>(на суму в грн за офіційним курсом грн до ін. валют на дату перерахування коштів в ін. валюті)</i>

Одиницею обліку інвестиційної нерухомості є земля чи будівля або частина будівлі, або земля і будівля, що перебувають у розпорядженні власника або орендаря за договором про оренду з метою отримання орендних платежів, збільшення капіталу або для обох цілей, а не для надання послуг або адміністративних цілей.

До інвестиційної нерухомості належать:

- земля, утримувана для довгострокового збільшення капіталу, а не для короткострокового продажу під час звичайної діяльності;
- земля, утримувана для майбутнього, але ще невизначеного використання (якщо банк ще не визначив, чи буде він використовувати землю як нерухомість, зайняту власником, чи для короткострокового продажу під час звичайної діяльності, тоді земля вважається утримуваною для збільшення капіталу);
- будівля, яка є власністю банку (або пов'язаний з будівлею актив з права користування, що утримується цим банком) та надана в оренду згідно з одним чи кількома договорами про операційну оренду;
- будівля, яка не зайнята, але утримується для надання в оренду згідно з одним чи кількома договорами про операційну оренду;
- нерухомість, яка будується або поліпшується для майбутнього використання як інвестиційна нерухомість
- У бухгалтерському обліку частини об'єкта нерухомості відображаються окремо, якщо вони можуть бути продані окремо.

Банк має розробити та затвердити в обліковій політиці чіткі критерії для визначення активу як об'єкта інвестиційної нерухомості та зазначити ці критерії в інформації до фінансової звітності.

Відображення в обліку інвестиційної нерухомості (первісне зарахування на баланс) наведено в табл. 8.5.

Таблиця 8.5 – Облік інвестиційної нерухомості (первісне зарахування на баланс)

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Здійснено передоплату за придбаний об'єкт інвестиційної нерухомості	3510	1001/1200/2600/2620/2650
Визнано об'єкт інвестиційної нерухомості в балансі банку	4410	3510

Під час первісного визнання інвестиційної нерухомості банк оцінює та відображає її в бухгалтерському обліку за первісною вартістю, яка включає ціну придбання цієї нерухомості та всі витрати, що безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Після первісного визнання об'єкта інвестиційної нерухомості подальшу його оцінку банк здійснює за одним з таких методів:

- за справедливою вартістю з визнанням змін справедливої вартості в прибутку або збитку; амортизація та зменшення корисності не визнаються;
- за первісною вартістю (собівартістю) з урахуванням накопиченої амортизації та втрат від зменшення корисності.

Банк здійснює оцінку інвестиційної нерухомості на кожну наступну після первісного визнання дату балансу.

Якщо банк не може достовірно визначити справедливу вартість об'єкта інвестиційної нерухомості (операції з аналогічними об'єктами нерухомості на ринку здійснюються рідко, альтернативної оцінки справедливої вартості немає), то він здійснює його оцінку за первісною вартістю.

Ліквідаційна вартість такого об'єкта нерухомості має дорівнювати нулю, первісна вартість амортизується протягом строку його корисного використання.

Якщо банк обрав метод оцінки об'єкта інвестиційної нерухомості за справедливою вартістю, то він має послідовно застосовувати цей метод до часу його вибуття або рекласифікації.

У разі здійснення банком оцінки об'єкта нерухомості за методом справедливої вартості інженерне обладнання (ліфти, кондиціонери тощо), що є невід'ємною частиною будівлі, не визнається в обліку окремо як основний засіб, а включається до справедливої вартості єдиного об'єкта інвестиційної нерухомості.

Переведення об'єкта нерухомості до категорії інвестиційної нерухомості та з категорії інвестиційної нерухомості до інших банк проводить лише в разі зміни способу його функціонального використання, що підтверджується такими подіями:

- початком зайняття власником нерухомості - у разі переведення з інвестиційної нерухомості до нерухомості, зайнятої власником;
- закінченням зайняття власником нерухомості - у разі переведення з нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості.

Відображення в обліку поліпшення ОЗ та удосконалення НемА наведено в табл. 8.6.

Таблиця 8.6 – Облік поліпшення ОЗ та удосконалення НемА (первісне зарахування на баланс)

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Здійснено передоплату за поліпшення основних засобів/нематеріальних активів	4310/4430	1200/2600/2620/2650

Віднесено суми витрат на поліпшення та удосконалення на збільшення вартості об'єкта ОЗ/НеМА	4300/4400	4310/4430
Здійснено передоплату за обладнання, що потребує монтажу	4430	1200/2600/2620/2650
Передано для монтажу обладнання, що його потребує	4431	4430
Введено в експлуатацію обладнання після монтажу	4400	4431

Після первісного визнання об'єкта основних засобів як активу його подальший облік має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

1й метод - за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

2й метод - за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Обраний метод банки зобов'язані застосовувати для всіх об'єктів певної групи основних засобів і не поєднувати об'єкти з різними методами оцінки в одну групу.

Якщо балансова вартість об'єкта основних засобів збільшується в результаті переоцінки (дооцінки), то збільшення має відображатися як зростання додаткового капіталу.

Відображення в обліку дооцінки ОЗ представлено в табл. 8.7.

Таблиця 8.7 – Облік дооцінки основних засобів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Відображено дооцінку основних засобів - використовується перший метод відображення накопиченої амортизації	4400/4500	5100
	5100	4409/4509
Відображено дооцінку основних засобів - використовується другий метод відображення накопиченої амортизації	4409/4509	4400/4500
	4400/4500	5100

Уцінка основних засобів здійснюється за рахунок дооцінки за цими об'єктами, а в разі недостатності суми дооцінки - за рахунок витрат банку.

Відображення в обліку уцінки ОЗ представлено в табл. 8.8.

Таблиця 8.8 – Облік уцінки основних засобів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Відображено уцінку основних засобів - використовується перший метод відображення накопиченої амортизації	5100/7499 (за відсутності кредитового залишку за рахунком 5100)	4400/4500
	4409/4509	5100
Відображено уцінку основних засобів - використовується другий метод відображення накопиченої амортизації	4409/4509	4400/4500
	5100/7499 (за відсутності кредитового залишку за рахунком 5100)	4400/4500

Сума попередніх уцінок і втрат від зменшення корисності об'єкта основних засобів, що перевищує суму попередніх дооцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів і відновлення його корисності під час проведення чергової (останньої) дооцінки вартості цього об'єкта основних засобів, включається до складу доходів звітного періоду (рахунок 6499) у розмірі, не більшому, ніж сума перевищення. Різниця між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і сумою перевищення відображається в складі додаткового капіталу (рахунок 5100).

Сума попередніх дооцінок об'єкта основних засобів і відновлення його корисності, що перевищує суму попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта і втрат від зменшення його корисності, під час чергової (останньої) уцінки залишкової вартості цього об'єкта, але не більша, ніж сума перевищення, спрямовується на зменшення додаткового капіталу (рахунок 5100). Різниця між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і сумою перевищення включається до витрат звітного періоду (рахунок 7499).

Відображення в обліку дооцінки Нема представлено в табл. 8.9.

Таблиця 8.9 – Облік дооцінки нематеріальних активів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Відображено дооцінку нематеріальних активів - використовується перший метод відображення накопиченої амортизації	4300	5101
	5101	4309
Відображено дооцінку нематеріальних активів - використовується другий метод відображення накопиченої амортизації	4309	4300
	4300	5101

Відображення в обліку уцінки Нема представлено в табл. 8.10.

Таблиця 8.10 – Облік уцінки нематеріальних активів

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
Відображено уцінку нематеріальних активів - використовується перший метод відображення накопиченої амортизації	5101/7499	4300
	4309	5101
Відображено уцінку нематеріальних активів - використовується другий метод відображення накопиченої амортизації	4309	4300
	5101/7499	4300

Сума попередніх уцінок об'єкта нематеріальних активів і втрат від зменшення його корисності, що перевищує суму попередніх дооцінок залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і відновлення його корисності, під час проведення чергової дооцінки вартості цього об'єкта нематеріальних активів включається до складу доходів звітного періоду (рахунок 6499) у сумі, не більший, ніж сума зазначеного перевищення. Різниця між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і сумою перевищення відображається в складі додаткового капіталу (рахунок 5101).

Сума попередніх дооцінок об'єкта нематеріальних активів і відновлення його корисності, що перевищує суму попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта і втрат від зменшення його корисності, під час чергової уцінки залишкової вартості цього активу спрямовується на зменшення додаткового капіталу (рахунок 5101). Різниця між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і сумою перевищення включається до витрат звітного періоду (рахунок 7499).

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за звітним, у якому об'єкт основних засобів і нематеріальних активів став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів і нематеріальних активів.

Амортизація об'єкта основних засобів і нематеріальних активів нараховується виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Відображення в обліку амортизації ОЗ/Нема: Нарахована сума амортизації основних засобів і нематеріальних активів Дт 7423 Кт 4309/4409/4509.

Методи амортизації основних засобів:

- прямолінійний, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;
- зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у процентах) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта в результаті ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;
- прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;
- кумулятивний, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;
- виробничий, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, що амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів.

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватись у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 процентів його вартості, що амортизується, а решта 50 процентів вартості, що амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 процентів його вартості.

Метод амортизації основних засобів і нематеріальних активів обирається банком самостійно, залежно від умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо для нематеріальних активів ці умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу.

У разі зміни методу нарахування амортизації новий метод застосовується, починаючи з місяця, наступного за тим, у якому відбулися зміни.

Нарахування амортизації здійснюється щомісяця. Місячна сума амортизації визначається діленням суми амортизації за повний рік корисного використання на 12.

Об'єкти основних засобів і нематеріальних активів припиняють визнаватися в балансі в разі їх вибуття внаслідок:

- продажу,
- безоплатного передавання,
- втрати або невідповідності критеріям їх визнання як активів.

Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів і нематеріальних активів визначається як:

ФРвиб = (Надходження коштів за ОЗ та НемА - Непрямі податки і витрати, пов'язані з їх вибуттям) - Їх залишкова вартість

Сума залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображається за дебетом рахунку 7490 А_Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів,

Сума виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, - за кредитом рахунку 6490 П_Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів.

Контрольні питання:

1. Необоротні активи: визначення та види.
2. Методологічні засади фінансового обліку операцій з необоротними матеріальними активами.
3. Особливості необоротних активів.
4. Податковий облік необоротних активів.
5. Необоротні активи: облікова політика.
6. Необоротні активи та групи вибуття.
7. Необоротні активи у фінансовій звітності.
8. Оцінка необоротних активів.
9. Документальне оформлення основних засобів.
10. Відображення в обліку банку придбання основних засобів в нематеріальних активів за національну валюту.
11. Відображення в обліку банку придбання основних засобів в нематеріальних активів за іноземну валюту.
12. Поняття, облік та оцінка інвестиційної нерухомості.
13. Відображення в обліку інвестиційної нерухомості
14. Відображення в обліку поліпшення основних засобів та удосконалення нематеріальних активів.
15. Переоцінка основних засобів та відображення в обліку банку.

16. Амортизація основних засобів і нематеріальних активів.
17. Відображення в обліку вибуття основних засобів та нематеріальних активів.

ТЕМА 9. ОБЛІК КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

- 9.1 Організація касової роботи банку
- 9.2 Документальне оформлення та порядок виконання касових операцій
- 9.3 Відображення в бухгалтерському обліку касових операцій банку

9.1 Організація касової роботи банку

Здійснення касових операцій у комерційних банках України регламентується чинним законодавством та нормативно-правовими актами НБУ, зокрема:

- Інструкцією про ведення касових операцій банками в Україні, затвердженою Постановою Правління Національного банку України 01.06.2011 р. № 174;
- Законом України «Про Національний банк України»,
- Законом України «Про банки і банківську діяльність»,
- Законом України «Про платіжні послуги»,
- іншими законами та нормативно-правові акти Національного банку України.

Готівкові гроші відбиваються на окремих балансових рахунках.

Операційна каса – це касовий вузол банку (філії, відділення), у якому виконуються касові операції.

Каса банку – сукупність операційних кас банку, його філій, відділень, пунктів обміну іноземної валюти.

Склад касових операцій:

- приймання через касу банку готівки нац. та іноземної валюти від клієнтів для зарахування на власні рахунки та рахунки інших юр. і фіз. осіб або на відповідний рахунок банку (філії, відділення);
- видача готівки національної та іноземної валюти клієнтам з їх рахунків через касу банку;
- приймання від фіз. та юр. осіб готівки нац. та ін. валюти для переказу і виплати отримувачу суми переказу в готівковій формі через операційну касу;

- отримання банком (філією, відділенням) у територіальному управлінні підкріплення готівкою та здавання надлишків, у тому числі пачок банкнот у касетах;
- вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет) та надсилення їх на дослідження;
- обмін клієнтам непридатних до обігу та вилучених з обігу банкнот (монет) нац. валюти на придатні, монет на банкноти, банкнот на монети, банкнот(монет) одних номіналів на банкноти(монети) інших номіналів;
- обробка готівки.

Для зберігання готівки та інших цінностей виділяється спеціальне приміщення – сховище цінностей.

Сховище цінностей – спеціально обладнане приміщення банку (філії, відділення), сейф, депозитна система та АТМ-сейфи, що використовуються для зберігання готівки та інших цінностей, технічний стан яких відповідає нормативно-правовим актам.

Цінності – це:

- готівка національної та іноземної валюти,
- сумнівні (уключаючи підроблені) банкноти,
- зразки банкнот,
- пам'ятні та інвестиційні монети,
- сувенірна продукція,
- банківські метали,
- дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння,
- цінні папери та інші цінності, які мають вартість.

Банк (філія, відділення) зобов'язаний:

- здійснювати касове обслуговування клієнтів на підставі договору через касу банку.

Касове обслуговування – надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки;

- забезпечувати обробку готівки в операційній касі;
- забезпечувати контроль за платіжністю і справжністю банкнот (монет) під час приймання та обробки готівки з використанням відповідного обладнання (приладів);
- визначати платіжність банкнот (монет) відповідно до вимог нормативно-правових актів та з використанням довідкової інформації, що надається Національним банком України, банками-емітентами або іншими уповноваженими установами;
- виконувати операції лише з тими видами і номіналами банкнот іноземної валюти, які перебувають в обігу в країнах-емітентах або підлягають обміну в порядку, встановленому банком-емітентом.

Банк (філія, відділення) організовує роботу операційної каси з касового обслуговування клієнтів протягом операційного часу та в післяопераційний час відповідно до внутрішніх положень (інструкцій) банку.

Комерційний банк зобов'язаний протягом операційного часу (у післяопераційний час) без будь-яких обмежень безкоштовно обмінювати фізичним та юридичним особам вилучені з обігу, непридатні до обігу платіжні банкноти й монети національної валюти на придатні; здійснювати на вимогу клієнта обмін банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одних номіналів на банкноти (монети) інших номіналів.

Такий обмін, якщо справжність та платіжність банкнот (монет) не викликає сумніву, банк виконує безпосередньо під час приймання готівки без відображення в бухгалтерському обліку.

Згідно з нормативно-правовим актам НБУ визначено:

Операційний час – це час роботи банку з клієнтами.

Операційний день – це робочий день банку, протягом якого банк здійснює приймання, передавання, оброблення документів; вимірювання, облік та контроль операцій.

Документообіг – це послідовне проходження документів за інстанціям їхньої обробки, контролю та обліку.

Видача готівки під звіт працівникам банків для розрахунків, пов'язаних із виробничими (господарськими) потребами, у тому числі на відрядження, проводиться безпосередньо з операційної каси та видається на строк не більше двох робочих днів, включаючи день отримання готівки під звіт.

Якщо підзвітній особі одночасно видана готівка як на відрядження, так і для вирішення в цьому відрядженні виробничих (господарських) питань, то строк, на який видана готівка під звіт на зазначені цілі, може бути продовжено до завершення строку відрядження.

Банк під час виконання касових операцій має забезпечувати:

- визначення справжності й платіжності банкнот (монет) національної та іноземної валюти;
- обов'язкове приймання банкнот і монет на вимогу клієнта, у тому числі таких, що вилучаються з обігу Національним банком;
- своєчасне повне оприбуткування готівки національної та іноземної валюти, що надійшла до каси банку, та її зарахування на зазначені клієнтами рахунки згідно з вимогами нормативно-правових актів;
- своєчасну видачу клієнтам придатних до обігу банкнот (монет) національної та іноземної валюти, у тому числі під час здійснення сплати платежів;

- документальне оформлення руху готівки нац. та іноземної валюти в касі банку;
- своєчасне відображення касових операцій у бухгалтерському обліку;
- належний внутрішній контроль за касовими операціями;
- здавання готівки національної валюти до територіальних управлінь відповідно до встановлених відповідним договором умов;
- створення безпечних умов роботи з готівкою та її зберігання;
- задоволення потреб своїх клієнтів у готівці насамперед за рахунок власних надходжень, перерозподілу готівки у власній мережі, а в разі її недостатності – отримання підкріплення готівкою в територіальному управлінні, придбання її в інших банках;
- систематичний аналіз стану надходжень і видачі готівки в національній та іноземній валюті;
- ідентифікацію клієнтів відповідно до вимог законодавства України.

9.2 Документальне оформлення та порядок виконання касових операцій

Приймання і видача готівки з каси банку оформлюються касовими документами, що поділяються на прибуткові та видаткові.

Порядок приймання готівки. Банк приймає від клієнта готівку для її переказу через операційну касу за такими прибутковими касовими документами:

- за заявою на переказ готівки – від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки, від фізичних осіб – на поточні, вкладні (депозитні) рахунки, а також від юридичних та фізичних осіб – на рахунки банку, у тому числі на погашення кредиту, та переказ без відкриття рахунку;
- за рахунками на сплату платежів – від фізичних осіб на користь юридичних осіб;
- за прибутковим касовим ордером – від працівників та клієнтів банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;
- за документами, установленними відповідною платіжною системою, – від фізичних і юридичних осіб для відправлення переказу та виплати його отримувачу готівкою в національній валюті.

Банк приймає готівку іноземної валюти від клієнтів за такими прибутковими касовими документами:

- за заявою на переказ готівки – від юридичних осіб-резидентів, фізичних осіб-підприємців та представництв-нерезидентів для зарахування на власні поточні рахунки; від уповноваженого представника нерезидента – суб'єкта господарювання для зарахування на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий цим банком (філією, відділенням)

резиденту – суб'єкту господарювання; від фізичних осіб – на поточні, вкладні (депозитні) рахунки та переказ без відкриття рахунку;

- за прибутковим касовим ордером – від працівників та клієнтів банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;

- за документами, установленими відповідною платіжною системою – від фізичних осіб на відправлення переказу, який приймається в готівковій формі.

Банк перевіряє у прибуткових касових документах: повноту заповнення реквізитів; наявність і тотожність підписів відповідальних працівників банку (філії, відділення) із зразками підписів (у разі прийняття заяви на переказ готівки через відповідальних працівників).

Таким чином, надходження грошей від підприємств та організацій в каси банку для зарахування на поточні рахунки оформлюються заявою на переказ готівки. Цей документ являє собою комбінований бланк, що складається із заяви на переказ готівки і квитанції.

Квитанцію відповідальний виконавець банку повертає тому, хто вніс гроші, як підтвердження про їх одержання (наприклад, внесення коштів на поточний, депозитний рахунок, перерахування на користь третіх осіб). А прибуткові касові ордери застосовуються в банках при поверненні невикористаних авансових сум, коштів на господарські потреби та інші внутрішньобанківські операції.

Відповідальні виконавці банку зобов'язані видавати з каси банку клієнтам тільки придатні до обігу банкноти (монети).

А іноземну валюту банк має право видавати тільки у виді монет у разі її наявності в операційній касі юридичним особам, що мають право використовувати іноземну валюту як засіб платежу або здійснювати розрахунки, пов'язані з відрядженнями за кордон, та фізичним особам.

Готівку національної валюти банк видає з операційної каси за такими видатковими касовими документами:

- за грошовим чеком – юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також фізичним особам-підприємцям;

- за заявою на видачу готівки – фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків та фізичним і юридичним особам переказ без відкриття рахунку (з представленням юридичною особою доручення на уповноважену особу), за операціями з клієнтами (видача кредиту, відшкодування сумнівних банкнот, які за результатами дослідження визнані справжніми, інше);

– за документом на отримання переказу готівкою в національній валюті, установленим відповідною платіжною системою – фізичним і юридичним особам (з представленням юридичною особою доручення на уповноважену особу);

– за видатковим касовим ордером – працівникам банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями.

Грошовий чек – наказ підприємства банку про видачу з поточного рахунку клієнта зазначеної в ньому суми готівки.

Видатковими касовими ордерами оформлюються внутрішні банківські операції (наприклад, видача заробітної плати, одержання авансових сум на відрядження, оплату поштово-телеграфних послуг та ін.).

Меморіальними називають документи, якими оформлюються операції з безготівкових перерахунків за відпущені товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги. У внутрішньобанківській документації основне місце займають меморіальні ордери для часткової оплати платіжних вимог, виправлення помилкових записів за рахунками, перерахування нарахованих відсотків за депозитними вкладками та ін.

Для проведення операцій з цінностями, які відображені на позабалансових рахунках та рух яких відбувається через касовий вузол, використовуються прибуткові та видаткові позабалансові ордери.

Основні документи, що надходять ззовні в банк, є платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги, розрахункові чеки, заяви на акредитив.

Банк видає з операційної каси готівку іноземної валюти за такими видатковими касовими документами:

– за заявою на видачу готівки – юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також фізичним особам- підприємцям з їх поточних рахунків на цілі, передбачені нормативно-правовими актами; фізичним особам з їх поточних, вкладних (депозитних) рахунків та переказу без відкриття рахунку, а також за операціями з відшкодування банкнот іноземної валюти, прийнятих на інкасо;

– за видатковим касовим ордером – працівникам банку (філії, відділення) за внутрішньобанківськими операціями;

– за документами на отримання переказу в готівковій формі, установленими відповідною платіжною системою – фізичним особам.

Банк перед видачею готівки у видаткових касових документах (заява на видачу готівки, видатковий касовий ордер, грошовий чек) перевіряє:

– повноту заповнення реквізитів на документі;

- наявність підписів відповідальних осіб банку (філії, відділення), яким надано право підпису касових документів, і тотожність їх зразкам;
- належність наданого паспорта або документа, що його замінює, отримувачу, відповідність даних паспорта даним, зазначеним у касовому документі;
- у разі отримання готівки за дорученням – відповідність оформлення доручення на отримання готівки вимогам законодавства України;
- наявність підпису отримувача.

Якщо клієнт отримує готівку за кількома видатковими касовими документами з різних рахунків, то готівка видається за кожним таким документом окремо.

У разі звернення до банку отримувача переказу з вимогою про виплату суми переказу готівкою працівник банку перевіряє наявність інформації про надходження такого переказу.

Банку забороняється здійснювати виплату переказу готівкою без відкриття рахунку за видатковим касовим документом на суму, меншу, ніж сума переказу, що надійшла.

Виявлену клієнтом під час перерахування готівки суму нестачі банк відшкодовує отримувачу готівки (юридичній або фізичній особі) з операційної каси, а її надлишок приймає до операційної каси відповідно до оформленого акта про розбіжності.

Якщо готівка не була перерахована клієнтом у приміщенні банку під контролем працівника банку, то претензії від клієнта щодо відшкодування нестачі не приймаються. Про це на видному місці в операційній касі розміщується відповідне оголошення.

9.3 Відображення в бухгалтерському обліку касових операцій банку

Облік касових операцій виконується за рахунком 1001 А_«Банкноти та монети в касі банку».

За рахунком обліковується готівка в національній та іноземній валюті в касі банку.

За дебетом рахунку проводяться суми готівки, що вносяться в операційну касу для зарахування на рахунку банку та його клієнтів; суми обмінних пошкоджених банкнот і дефектної монети, отриманих від клієнтів банку; суми готівки, яка отримана з установ НБУ та з підвідомчих установ банку; суми готівки, яка надходить з обмінних пунктів; залишок готівки з банкомата та ін.

За кредитом рахунку проводяться суми готівки, що відсилаються в установи НБУ та до підвідомчих установ банку; суми готівки, які видаються обмінному пункту, в банкомат, клієнтам банку, підзвіт та ін.

Залишок рахунку дебетовий – відображає суму готівкових коштів у національній та іноземній валюті, що є в банку.

У разі потреби банки можуть здійснювати підкріплення операційної каси готівковими грошовими коштами іншого банку чи регіонального управління НБУ.

Процес підкріплення операційної каси банку відбувається на умовах сплати банком-одержувачем безготівкового еквівалента необхідних йому готівкових коштів.

Підкріплюється операційна каса на основі договору, укладеного між банками.

Для обліку процесу підкріплення операційної каси одним комерційним банком іншого комерційного банку використовуються рахунки 1811 А_«Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою» та 1911 П_«Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою».

Передавання готівки здійснюється за попередньою оплатою

Доставка готівки може здійснюватися за такими варіантами: власними засобами банком-покупцем готівки або через апарат інкасації банку-донору (банку, який продає готівку).

Банк-донор отримує електронне повідомлення про безготівкове зарахування грошових коштів.

У день здійснення операції підкріплення банки, задіяні в цій операції, мають надіслати повідомлення про суму готівки та про банки, які провели операцію.

Якщо банк має ліцензію НБУ, він може проводити інкасування грошового виторгу клієнтів спеціально організованим підрозділом – інкасаторами банку.

За необхідності клієнти можуть самостійно здавати у вечірню касу комерційного банку торговельний виторг в опломбованих мішках.

За великих обсягів операцій з інкасування грошових коштів їх перерахування можна робити наступного робочого дня. Проте, щоб процес з інкасованою сумою не обмежував інтереси клієнта банку, внесені суми обліковуються на рахунок 1005 А_«Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

За дебетом рахунка 1005 проводять суми грошового виторгу, вказані в документах клієнта, які до перерахування зараховуються на рахунок клієнта.

За кредитом рахунка 1005 проводять суми перерахованого грошового виторгу.

Після виконання операції з перерахування на рахунок 1005 не має бути залишку.

Рахунок 2809 А_«Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку» призначений для обліку дебіторської заборгованості клієнтів перед банком.

За дебетом рахунку проводять суми дебіторської заборгованості клієнтів перед банком, стосовно операції, яка розглядається, – облік сум нестачі грошових коштів, виявлених у процесі перерахування готівки клієнта.

За кредитом рахунку здійснюється погашення дебіторської заборгованості за операціями з клієнтами банку.

Залишок дебетового рахунку показує суму заборгованості клієнта перед банком.

Рахунок 2909 П_ «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку» призначений для обліку кредиторської заборгованості клієнтів перед банком.

Установи комерційних банків здають надлишок готівки та зношені гроші до оборотної каси регіонального управління НБУ самостійно або через інкасаторів.

Для здійснення такої операції використовують балансовий рахунок 1007 А_ «Банкноти та монети в дорозі».

За дебетом рахунку проводять суму готівки, яка відіслана до НБУ чи підвідомчих установ банку до моменту отримання підтвердження.

За кредитом рахунку проводять суму готівки, що надійшла за призначенням, згідно з отриманим підтвердженням.

Залишок рахунка 1007 – дебетовий – відображає суму готівки в дорозі.

При відправленні готівки виконують проводку: Дебет рахунка 1007 Кредит 1001.

При одержанні підтвердження від регіонального управління НБУ про отримання готівки та зарахування на кореспондентський рахунок Дебет 1200 Кредит 1007.

Для проведення готівкових розрахунків через банкомати та обліку готівки, що є в них, передбачено балансовий рахунок 1004 А_ «Банкноти та монети в банкоматах».

Контрольні питання:

1. Регулювання касової роботи банку.
2. Визначення каси банку.
3. Поняття сховища цінностей.
4. Каса: основні обов'язки банку.
5. Організація роботи операційної каси банку.
6. Склад забезпечення касових операцій банку.
7. Порядок приймання готівки банком.
8. Порядок видачі готівки банком.
9. Основні правила видачі готівки.
10. Основні рахунки для обліку касових операцій банку.
11. Облік підкріплення операційної каси банку.
12. Облік інкасованих грошових коштів банку.
13. Облік іншої дебіторської заборгованості за операціями з клієнтами банку.
14. Облік банкнот та монет в дорозі.
15. Порядок обліку проведення готівкових розрахунків через банкомати.

ТЕМА 10. ОБЛІК КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

10.1 Методика обліку кредитів, наданих клієнтам

10.2 Бухгалтерський облік наданих та отриманих кредитів

10.1 Методика обліку кредитів, наданих клієнтам

Облік кредитної операції розпочинається з дати укладення кредитного договору.

Банки зобов'язані розкривати споживачу інформацію про сукупну вартість споживчого кредиту:

- у разі поширення інформації про послуги з надання кредитів споживачам;
- під час укладання кредитних договорів зі споживачами;
- у разі усних чи письмових звернень споживачів.

Споживчий кредит (ЗУ «Про споживче регулювання») - грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Перед укладанням кредитного договору банк зобов'язаний надати споживачу в письмовій формі інформацію:

- про найменування й місцезнаходження банку-юридичної особи та його структурного підрозділу;

- умови кредитування: можливу суму кредиту; строк, на який кредит може бути одержаний; мету використання кредиту; форми та види його забезпечення; необхідність оцінювання майна та, якщо воно є необхідним, ким воно здійснюється; наявні форми кредитування з коротким описом відмінностей між ними, у тому числі між зобов'язаннями споживача; тип відсотков ставки (фіксована, плаваюча тощо); переваги та недоліки пропонованих схем кредитування;

- орієнтовну сукупну вартість кредиту з врахуванням: відсоткової ставки за кредитом; вартості усіх супутніх послуг; інших фінансових зобов'язань споживача (у тому числі на користь третіх осіб); варіантів погашення кредиту, включаючи кількість платежів, їх періодичність та обсяги; можливості та умов дострокового повернення кредиту;

- інші умови, передбачені законодавством.

В кредитному договорі банки зобов'язані зазначати:

- вид і предмет кожної супутньої послуги, наданої споживачу;

– обслуговування вартості супутньої послуги – нормативно-правові акти щодо визначення:

- розміри зборів та обов'язкових платежів;
- тарифи нотаріусів;
- страхові компанії;
- суб'єктів оціночної діяльності;
- реєстраторів за надання витягу з Державного реєстру обтяжень рухомого майна про наявність чи відсутність обтяжень рухомого майна, інших реєстрів тощо
- інформацію про відкриття банківського рахунку, відкритого рахунку, відкритого з метою зарахування на нього суми наданого кредиту або надання кредиту за рахунком(овердрафт):
 - умови відкриття, ведення та закриття такого рахунку;
 - тарифи та всі суми коштів, які споживач має сплатити за договором банківського рахунку у зв'язку з отриманням кредиту, його обслуговуванням і погашенням;
 - правило, за яким змінюється відсоткова ставка за кредитом.

Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України встановлює основні вимоги щодо відображення в бухгалтерському обліку операцій банків із фінансовими інструментами [кредитами, вкладками (депозитами), цінними паперами, іншими фінансовими інвестиціями, що не оформлені цінними паперами].

Фінансовий інструмент - це договір, згідно з яким одночасно виникає фінансовий актив в одного суб'єкта господарювання і фінансове зобов'язання або інструмент власного капіталу в іншого суб'єкта господарювання.

Банк здійснює бухгалтерський облік операцій із фінансовими інструментами згідно з внутрішніми операційними процедурами (правилами) та внутрішньою методикою, розробленими з урахуванням вимог цієї Інструкції, законодавства України та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Бухгалтерський облік операцій із фінансовими інструментами здійснюється згідно з економічною суттю цих операцій за балансовими та позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року № 89 (зі змінами). Банк відображає в бухгалтерському обліку продаж активів та послуг з відстроченням платежу відповідно до їх економічної суті за рахунками з обліку кредитів згідно з Планом рахунків.

Банк під час здійснення операцій має право використовувати транзитні рахунки, рахунки кредиторської та дебіторської заборгованості відповідно до вимог програмного

забезпечення за умови подальшого відображення їх за відповідними рахунками з обліку певного фінансового інструменту.

Банк під час здійснення бухгалтерських проводок за операціями з фінансовими інструментами, визначених Інструкцією, використовує перелік згрупованих рахунків (додаток до цієї Інструкції, у якому рахунки згруповані відповідно до їх призначення).

Банк застосовує облік за датою операції та датою розрахунку до операцій звичайного придбання або продажу фінансових активів відповідно до облікової політики. Банк застосовує обраний метод обліку послідовно до всіх придбань і продажів фінансових активів, що належать до тієї самої категорії.

На дату укладення кредитного договору виконується проводка щодо відображення зобов'язань із кредитування на рахунках позабалансового обліку в номінальній сумі кредиту:

Дебет 9100 А_ «Зобов'язання з кредитування, що надані банкам»,

Кредит 990 «Контррахунки для рахунків розділів 90 – 95»

Зобов'язання з кредитування – це зобов'язання банку надати клієнту кредит за певних умов.

У фінансовому обліку *отримані/сплачені комісії*, що є невід'ємною частиною доходу/витрат за фінансовим інструментом, відображаються до часу видачі кредиту за рахунком 3600 П_ «Доходи майбутніх періодів» / 3500 А_ «Витрати майбутніх періодів».

У разі прийняття позитивного рішення щодо надання кредиту банк суму наперед сплачених комісій відносить на рахунок неамортизованого дисконту/премії за кредитами та амортизує їх на відсоткові доходи/витрати протягом дії кредитного договору. В інших випадках таку суму банк відносить на рахунки комісійних доходів/витрат.

При пролонгації кредитних договорів у бухгалтерському обліку операції відображаються за рахунками з обліку короткострокової або довгострокової заборгованості Плану рахунків залежно від строку, що визначається від дати пролонгації договорів до дати їх погашення.

Банк оцінює надані та отримані кредити під час первісного визнання за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію. Витрати на операцію, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, банк залучає до суми дисконту (премії) за цим фінансовим інструментом. Відповідальні виконавці банку амортизують дисконт (премію) протягом строку дії фінансового інструменту із застосуванням ефективної ставки відсотка. На дату погашення кредиту ця сума має бути повністю амортизована.

У фінансовому обліку банк має визнавати прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу та номінальною вартістю – вартістю договору – в кореспонденції з рахунками премії (дисконту), якщо під час первісного визнання він

визначає вартість фінансового активу за відсотковою ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова.

Справедливу вартість кредиту банк визначає шляхом дисконтування всіх очікуваних майбутніх грошових потоків із застосуванням ринкової відсоткової ставки щодо подібного фінансового інструменту. Після первісного визнання банківські відповідальні виконавці оцінюють кредити за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка під час нарахування процентів та амортизації дисконту (премії).

Облік забезпечення кредиту залежить від форми забезпечення. Предмети застави оприбутковуються за ринковою вартістю на рахунках 95 розділу «Інші зобов'язання і вимоги» 950 групи «Отримана застава», 952 групи «Іпотека» – для обліку предметів іпотеки:

Дебет: 9500 А_«Отримана застава» або 9503 А_«Застава за складськими свідоцтвами»
9520 А_«Земельні ділянки» або 9521 А_«Нерухоме майно житлового призначення»,
або 9523 А_«Інші об'єкти нерухомого майна»

Кредит: 990 Контррахунки для рахунків розділів 90 – 95.

Загальною вимогою до розміру забезпечення за кредитною операцією є перевищення його ринкової вартості порівняно із сумою основного боргу та відсотків за ним з урахуванням обсягу можливих витрат на реалізацію застави в разі невиконання позичальником своїх зобов'язань.

Для обліку наданих клієнтам кредитів, залежно від категорії позичальника відкриваються балансові рахунки 2-го класу «Операції з клієнтами»:

20 розділу «Кредити, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю»,

21 розділу «Кредити, що надані органам державної влади та органам місцевого самоврядування, які обліковуються за амортизованою собівартістю»,

22 розділу «Кредити, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю».

Дані розділи поділяються на групи залежно від об'єкта кредитування – поточна діяльність, інвестиційна діяльність – та виду кредитної операції – врахування векселів, операції репо, факторинг.

10.2 Бухгалтерський облік наданих та отриманих кредитів

Банк відображає в бухгалтерському обліку видачу кредиту з отриманням відсотків авансом та/або сплатою клієнтом банку комісії, що є невід'ємною частиною кредиту, такими проводками (табл. 10.1).

Таблиця 10.1 – Облік видачі кредиту

Дебет	Кредит	Сума
Рахунки для обліку наданих кредитів - на суму кредиту	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	на суму кредиту за вирахуванням процентних доходів
	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066 АП_«Неамортизована премія/дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2076 АП_«Неамортизована премія/дисконт за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання, який обліковується за амортизованою собівартістю», 2086 АП_«Неамортизована премія/дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2106 АП_«Неамортизована премія/дисконт за кредитами, що надані органам державної влади, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2206 АП_«Неамортизована премія/дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2236 АП_«Неамортизована премія/дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю» та інші)	на суму процентних доходів

Для розрахунку справедливої вартості необхідно всі очікувані грошові потоки за кредитом (погашення основного боргу, відсотків, компенсації та ін.) продисконтувати з використанням ринкової ставки відсотка.

Справедлива вартість (відповідно до Інструкції №14) - ціна, яка була б отримана за продаж активу або сплачена за передавання зобов'язання у звичайній (упорядкованій невимушеній) операції між учасниками ринку на дату оцінки. Справедлива вартість визначається відповідно до вимог Міжнародного стандарту фінансової звітності 13 «Оцінка справедливої вартості».

Таким чином, справедлива вартість кредиту показує, скільки грошей банку потрібно було б віддати під ринкову ставку, щоб отримати ті ж самі грошові потоки.

Інакше кажучи, справедлива вартість – це сума грошей, яку нам би заплатив інший банк, якщо б купував у нас цей кредит в день видачі. Звичайно, якщо дохідність кредиту нижче ринкової, то ми змогли б продати кредит тільки зі скидкою (дисконтом).

Відповідно, у банку при наданні кредиту може виникати прибуток чи збиток залежно від рівня % ставки відносно ринкової.

Банк одразу визнає збиток, якщо кредит надається за відсотковою ставкою, яка нижча, за ринкову, і виконує в бухгалтерському обліку такі проводки (табл. 10.2).

Банк одразу визнає прибуток у разі надання кредиту за відсотковою ставкою, яка вища за ринкову, і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки (табл. 10.2).

Таблиця 10.2 – Облік збитку та прибутку при наданні кредиту

Дебет	Кредит	Сума
Рахунки для обліку наданих кредитів	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	на суму кредиту
Рахунок для обліку витрат від наданих кредитів за ставкою, яка нижча, ніж ринкова (7390 «Витрати під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»)	Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами	на різницю між номінальною вартістю кредиту, зазначеною в договорі, та справедливою вартістю
Рахунки для обліку наданих кредитів	Рахунки клієнтів, рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	на суму кредиту
Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2066 «Неамортизована премія/дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2076 АП_«Неамортизована премія/дисконт за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання, який обліковується за амортизованою собівартістю», 2086 АП_«Неамортизована премія/дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2206 АП_«Неамортизована премія/дисконт за	Рахунок для обліку доходу від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова (6390 П_«Дохід під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива»)	на різницю між справедливою вартістю кредиту та номінальною вартістю, зазначеною в договорі

кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 2236 АП_«Неамортизована премія/дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)		
---	--	--

Суму неамортизованого дисконту за наданими кредитами банк амортизує не рідше одного разу на місяць. У такому разі здійснюється така бухгалтерська проводка: Дт - Суму неамортизованого дисконту за наданими кредитами банк амортизує не рідше одного разу на місяць. У такому разі здійснюється така бухгалтерська проводка; Кт - Рахунки для обліку відсоткових доходів за наданими кредитами (6025 АП «Процентні доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 6026 АП_«Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання, який обліковується за амортизованою собівартістю», 6027 АП_«Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 6040 АП_«Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 6050 АП_«Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 6052 АП_«Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю» та ін.).

Однак можуть бути випадки, коли дисконт амортизується на більш короткий період. Це відбувається, якщо відсоткова ставка періодично переглядається до ринкової. За таким договором дисконт амортизується до першого перегляду відсоткової ставки.

Однак можуть бути випадки, коли дисконт амортизується на більш короткий період. Це відбувається, якщо відсоткова ставка періодично переглядається до ринкової. За таким договором дисконт амортизується до першого перегляду відсоткової ставки.

Облік доходів за кредитними операціями здійснюється відповідно до Постанови Правління НБУ від 27.02.2018 № 17 «Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України»

Нарахування відсотків за кредитами здійснюється не рідше одного разу на місяць незалежно від строку оплати.

При нарахуванні відсотків використовуються такі методи визначення кількості днів:

1. Метод «факт/факт» – передбачає використання фактичної кількості днів у місяці та році.

2. Метод «факт/360» – передбачає використання фактичної кількості днів у місяці, але умовної у році – 360 днів.

3. Метод «30/360» – для розрахунку відсотків береться умовна кількість днів у році – 360 та у місяці – 30.

Метод визначення кількості днів при нарахуванні відсотків, який обирається банком, має бути зазначений у Положенні про облікову політику банку.

Модель відображення банком отримання кредиту в бухгалтерському обліку (табл. 10.3).

Таблиця 10.3 - Облік отримання кредиту в бухгалтерському обліку банку

Дебет	Кредит
Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів	Рахунки для обліку отриманих кредитів (1310 П_«Кредити овернайг, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування», 1311 П_«Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями репо», 1321 П_«Кредити, що отримані від Національного банку України на підтримку ліквідності», 1322 П_«Інші кредити, що отримані від Національного банку України», 1323 П_«Стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України», 1324 П_«Кредити, що отримані від Національного банку України за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій», 1621 П_«Кредити овернайг, що отримані від інших банків, які обліковуються за амортизованою собівартістю», 1623 П_«Інші кредити, що отримані від інших банків, які обліковуються за амортизованою собівартістю»)

Банк зменшує залишок зобов'язань з кредитування, які отримані від банків та обліковуються за позабалансовими рахунками:

Дебет 9110 П_«Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків»

Кредит 990 «Контррахунки для рахунків розділів 90-95».

Облік наданої застави як забезпечення отриманого кредиту за позабалансовими рахунками здійснюється такою бухгалтерською проводкою:

Дебет – Контррахунок

Кредит – Рахунок для обліку наданої застави (9510 П_«Надана застава»).

Банк обліковує надані в заставу активи за балансовою вартістю за окремими аналітичними рахунками відповідних балансових рахунків залежно від виду активу (основні засоби, нематеріальні активи, цінні папери тощо).

В бухгалтерському обліку сума утриманих процентів авансом та/або сплачених банком комісій, що є невід'ємною частиною отриманого кредиту, відображається за рахунками неамортизованого дисконту за отриманими кредитами. У такому разі на дату отримання кредиту виконуються такі бухгалтерські проводки: Дт - Рахунки для обліку грошових коштів і банківських металів Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за отриманими кредитами (1316 АП_«Неамортизований дисконт/премія за кредитами, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування», 1326 АП_«Неамортизований дисконт/премія за кредитами, що отримані від Національного банку України», 1626 АП_«Неамортизований дисконт/премія за кредитами, що отримані від інших банків, які обліковуються за амортизованою собівартістю»); Кт - Рахунки для обліку отриманих кредитів.

Контрольні питання:

1. Поняття споживчого кредиту.
2. Нормативно-правове регулювання споживчого кредитування.
3. Укладання кредитного договору.
4. Кредитний договір та його укладання.
5. Методика обліку фінансових інструментів.
6. Методика обліку кредитного договору.
7. Оцінка кредитів.
8. Методика обліку кредитних операцій в іноземній валюті.
9. Методика обліку забезпечення кредиту.
10. Методика обліку наданих клієнтам кредитів.
11. Рахунки відображення в бухгалтерському обліку наданих кредитів.
12. Модель відображення в бухгалтерському обліку надання кредиту.
13. Дохідність при наданні кредиту.
14. Облік кредитів при отриманні комісії та інших компенсаційних платежів в іншій валюті.
15. Методика обліку нарахування відсотків.
16. Модель відображення банком отримання кредиту в бухгалтерському обліку.
17. Облік зобов'язань та застави з кредитування банків.

ТЕМА 11. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ І ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

11.1 Визнання і принципи обліку доходів і витрат банку

11.2 Класифікація доходів і витрат банку

11.3 Порядок відображення банківських доходів, витрат і фінансового результату на рахунках бухгалтерського обліку

11.1 Визнання і принципи обліку доходів і витрат банку

В результаті здійснення банківських операцій банк отримує доходи, які втілюють в собі збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, що призводить до збільшення власного капіталу (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків акціонерів).

При цьому банк несе певні витрати, які є зменшенням економічних вигод у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань та призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками).

Доходи і витрати визнаються за таких умов: визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку; фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, може бути точно визначений.

Доходи і витрати, що виникають у результаті операцій, визначаються договором між її учасниками або іншими документами, оформленими згідно з вимогами чинного законодавства України, та визнаються за Законом України «Про банки і банківську діяльність» за кожним видом діяльності банку: операційної, інвестиційної, фінансової – Закони України: «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про Національний банк України», МСФЗ, Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою НБУ 24.10.2011 № 373.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, амортизація) між відповідними звітними періодами.

Доходи (витрати) за одноразовими послугами (наприклад, комісії за обмін валют, надання (отримання) консультацій тощо) можуть визнаватися без відображення за рахунками нарахованих доходів (витрат), якщо кошти отримані (сплачені) у звітному періоді, у якому послуги фактично надавались (отримувались).

А доходи (витрати) за безперервними послугами (наприклад, комісії за інформаційно-розрахункове обслуговування в системі електронних платежів, за послуги користування

системою електронної пошти тощо) визнаються щомісяця протягом усього строку дії угоди про надання (отримання) послуг і відбиваються в бухгалтерському обліку за принципом нарахування.

Якщо на дату нарахування неможливо визначити дохід (витрати) за останні 2-3 дні місяця (наприклад, комісії за інкасаторські послуги, за послуги розрахунково-касового обслуговування тощо), то такий дохід (витрати) визнається наступного місяця.

Крім того, банк, зважаючи на принцип суттєвості, виконує коригуючі проводки відповідно до Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України.

Банк коригує статті активів і зобов'язань, доходів і витрат, власного капіталу шляхом сторнування та/або додаткових записів в регістрах бухгалтерського обліку коригуючою проводкою.

Коригуючі проводки - це бухгалтерські проводки, що здійснюються після закінчення звітного періоду між датою балансу (кінець останнього дня звітного періоду) та датою затвердження (підписання) керівництвом звітності для розкриття достовірної інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів банку згідно з принципом нарахування.

Визнані банком доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципів бухгалтерського обліку, зокрема: нарахування та відповідність доходів і витрат, обачність.

Керуючись вказаними принципами обліку, розроблено загальні правила відображення в бухгалтерському обліку різних за видами доходів і витрат.

Не визнаються доходами такі надходження від інших осіб:

- сума завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;
- сума надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;
- сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;
- надходження, що належать іншим особам;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- сума податку на додану вартість, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

Не визнаються витратами й не включаються до звіту про фінансові результати:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;

- попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;
- погашення одержаних кредитів, повернення депозитів тощо;
- витрати, які відбуваються через зменшення власного капіталу відповідно до чинного законодавства України.

11.2 Класифікація доходів і витрат банку

За видами діяльності банку доходи і витрати від здійснення банківських операцій поділяють на доходи і витрати, отримані в результаті:

- операційної діяльності банку;
- інвестиційної діяльності банку;
- фінансової діяльності банку.

За результатами інвестиційної діяльності банк визнає:

- доходи (витрати) за операціями зі збільшення (зменшення) інвестицій в асоційовані компанії та дочірні установи;
- доходи (витрати) від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів тощо.

За результатами фінансової діяльності банк визнає:

- доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу і за субординованим боргом;
- дивіденди, що сплачені впродовж звітного періоду;
- доходи, що виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу тощо.

Для цілей бухгалтерського обліку доходи і витрати поділяють на:

- банківські, які безпосередньо пов'язані з банківською діяльністю;
- небанківські, які можуть включати інші доходи і витрати, що не стосуються основної діяльності банку, але забезпечують її здійснення.

Класифікація доходів і витрат банку для цілей обліку наведена в табл. 11.1.

Таблиця 11.1 - Класифікація доходів і витрат банку для цілей обліку

Найменування видів доходів і витрат	Номер і найменування розділів або груп плану рахунків, на яких ведеться облік доходів і витрат	
	доходи	витрати
Банківські доходи та витрати: - процентні;	60 «Процентні доходи»	70 «Процентні витрати»
- комісійні;	65 «Комісійні доходи»	75 «Комісійні витрати»

- торговельні;	62 «Результат від торговельних операцій»	-
- інші банківські операційні	63 «Інші операційні доходи»; 67 «Повернення списаних активів»	73 «Інші операційні витрати»; 77 «Відрахування резерви»; 79 «Податок на прибуток»
Небанківські доходи та витрати: - адміністративні;	-	74 «Загальні адміністративні витрати»
- інші небанківські операційні	Група 649 «Інші доходи»	Група 749 «Інші витрати»

11.3 Порядок відображення банківських доходів, витрат і фінансового результату на рахунках бухгалтерського обліку

Визнані банком доходи і витрати висвітлюються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та відповідності згідно з прийнятою банком обліковою політикою

Бухгалтерський облік нарахованих доходів і витрат здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною операцією (договором) окремо

Амортизація дисконту (премії) також відбувається не рідше одного разу на місяць з відображенням за відповідними рахунками відсоткових доходів (витрат)

Доходи і витрати банку за їх видами відображаються в обліку окремо, тобто не згортаються (за винятком статей, пов'язаних із хеджуванням або активами та зобов'язаннями, якщо є юридичне право на таке згортання та якщо це передбачено відповідними положеннями (стандартами) з бухгалтерського обліку)

Для цілей бухгалтерського обліку використовується класифікація доходів і витрат, що закладена в план рахунків банку

Рахунки з обліку нарахованих доходів і витрат протягом місяця можуть мати характеристику активно-пасивних, але на перше число місяця – лише активні або пасивні відповідно.

Загальні правила обліку:

– отриманих доходів та здійснених витрат, що належать до майбутніх періодів, використовуються рахунки: 3600 П_«Доходи майбутніх періодів» і 3500 А_«Витрати майбутніх періодів» відповідно;

– визнаних доходів – рахунки класу 6 «Доходи» і витрат – рахунки класу 7 «Витрати»;

– нарахованих доходів і витрат – рахунки класів 1, 2, 3 з форматом номера синтетичного рахунку XXX8.

Рахунки доходів (клас 6) і витрат (клас 7) в момент визнання доходів і витрат від операцій кореспондують з рахунками нарахованих доходів і витрат класів 1, 2, 3, а також з рахунками доходів та витрат майбутніх періодів в порядку списання частини суми доходів і витрат, що належать до звітного періоду

Залишки за рахунками доходів і витрат показуються наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітного фінансового року закриваються:

- за умови перевищення доходів над витратами – на рахунок 5040 П «Прибуток звітного року»;
- за умови перевищення витрат над доходами – на рахунок 5041 А «Збиток звітного року».

Для операцій між філіями порядок нарахування та визнання доходів і витрат за операціями, що здійснюються між структурними підрозділами банку (філіями), визначається банком самостійно.

Разом з тим слід брати до уваги вимоги зазначених Правил, а також те, що залишки за рахунками доходів і витрат за операціями між структурними підрозділами банку (філіями) мають бути тотожними та не враховуються під час формування фінансового результату банку

Доходи і витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті відбиваються за рахунками класів 6 і 7 у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх визнання. Під час висвітлення в бухгалтерському обліку цих доходів і витрат банки можуть використовувати технічні рахунки 3800 АП_«Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 АП_«Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Найбільш вагомими доходами і витратами банку є процентні доходи і витрати, для обрахування яких банком може застосовуватись один з трьох методів.

Для обрахування процентних доходів і витрат застосовуються такі методи визначення кількості днів:

- метод «факт/факт» – передбачає, що для розрахунку використовується фактична кількість днів у місяці та році;
- метод «факт/360» – передбачає, що для розрахунку використовується фактична кількість днів у місяці, але умовно в році 360 днів;
- метод «30/360» – передбачає, що для розрахунку використовується умовна кількість днів у році – 360, у місяці – 30.

Обраний банком метод зазначається в його обліковій політиці.

Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками класів 6 і 7.

Облік нарахованих доходів і витрат та фактично отриманих доходів або сплачених витрат, а також доходів і витрат, що підлягають чи не підлягають оподаткуванню, виконується на розсуд банку на окремих аналітичних рахунках за відповідними рахунками класів 1, 2, 3 у кореспонденції з рахунками класів 6 та 7.

Слід зазначити, що банк несе суттєві небанківські витрати, які пов'язані з:

- утриманням персоналу,
- маркетинговою діяльністю,
- зобов'язаннями по податках та інших обов'язкових платежах.

Їх нарахування й облік банки здійснюють відповідно до вимог чинного законодавства України та облікової політики банку.

Контрольні питання:

1. Доходи і витрати банку: визнання.
2. Облік доходів і витрат банку: законодавча база.
3. Поняття та застосування коригуючих проводок.
4. Загальні привила та принципи відображення в бухгалтерському обліку доходів і витрат банку.
5. Платежі, які не визнаються доходами та витратами.
6. Доходи і витрати: класифікація в діяльності банку.
7. Доходи і витрати: класифікація в бухгалтерському обліку.
8. Загальні правила аналітичного обліку доходів і витрат банку.
9. Поняття суттєвих небанківських витрат.

ТЕМА 12. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БАНКУ

- 12.1 Фінансова звітність банку: визначення, склад та основні вимоги
- 12.2 Робота з обліковою інформацією для формування фінансової звітності
- 12.3 Порядок складання та подання фінансової звітності банками

12.1 Фінансова звітність банку: визначення, склад та основні вимоги

Згідно із ч. 1 ст. 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV фінансову звітність, мають складати всі підприємства, які зобов'язані вести бухгалтерський облік.

Відповідно до п. 2 р. I НП(С)БО 1, норми цього стандарту поширюються на юридичних осіб усіх форм власності, які зобов'язані подавати фінансову звітність відповідно до законодавства, але винятками є: банки; бюджетні установи.

Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України*: визначає порядок, періодичність складання, подання та оприлюднення фінансової звітності; затверджує зразки форм, що входять до складу фінансової звітності; встановлює мінімальні вимоги до розкриття інформації.

Вимоги Інструкції поширюються на: річну консолідовану/неконсолідовану фінансову звітність; проміжну консолідовану/неконсолідовану фінансову звітність.

Зразки форм фінансової звітності та порядок їх заповнення наведені в додатках до цієї Інструкції та застосовуються для складання консолідованої та неконсолідованої фінансової звітності. Статті, що належать тільки до консолідованої звітності, до неконсолідованої фінансової звітності не включаються.

Банк зобов'язаний складати фінансову звітність відповідно до вимог МСФЗ. Фінансова звітність є складеною відповідно до МСФЗ тільки тоді, якщо відповідає всім вимогам діючих МСФЗ, які є обов'язковими для виконання на дату складання фінансової звітності.

В межах внутрішнього регулювання - Уповноважена особа банку зобов'язана затвердити порядок складання фінансової звітності, що включає: розподіл обов'язків та призначення осіб, відповідальних за надання інформації, яка входить до складу фінансової звітності; механізм внутрішнього контролю за порядком надання інформації.

Фінансова (бухгалтерська) звітність – це система взаємопов'язаних узагальнювальних показників, що відображають фінансовий стан банку та результати його діяльності за звітний період.

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності й рух грошових коштів банку, материнського банку та учасників консолідованої групи як єдиної економічної одиниці.

Фінансова звітність банків складається з:

- Звіту про фінансовий стан (Балансу);
- Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати) або з двох звітів: Звіту про прибутки і збитки та Звіту про інший сукупний дохід;

- Звіту про зміни у власному капіталі (Звіту про власний капітал);
- Звіту про рух грошових коштів;
- Приміток.

Банк (материнський банк) складає фінансову звітність відповідно до вимог нормативно-правових актів НБУ та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Фінансова звітність складається на основі даних бухгалтерського обліку.

Фінансова звітність має включати інформацію, яка є суттєвою та своєчасною для користувачів, виходячи з принципів безперервності, нарахування, обачливості, превалювання суті над формою та інших принципів міжнародних стандартів фінансової звітності.

Банки, які мають філії, представництва на території України і за кордоном, складають зведену фінансову звітність.

Банк (материнський банк) самостійно визначає порядок складання і подання фінансової звітності відокремленими структурними підрозділами та учасниками консолідованої групи.

Фінансова звітність складається та подається до НБУ в грошовій одиниці України (у тисячах гривень).

Всі дані форм фінансової звітності (у тому числі й примітки до них) подаються порівняно з даними попереднього року (за певний період).

Вихідні залишки фінансової звітності за попередній період є вхідними залишками фінансової звітності за звітний період.

Банк зазначає в дужках ті показники фінансової звітності, які для визначення підсумків беруться зі знаком «мінус».

Фінансова звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку зі зважанням на коригуючі проводки щодо подій, які коригують дані після дати балансу за певний період.

Банк не має права згортати активи та зобов'язання, доходи та витрати, крім випадків, передбачених відповідними МСФЗ та нормативно-правовими актами Національного банку.

Материнський банк розкриває суттєву інформацію як окрему статтю фінансових звітів або приміток до них, а несуттєву – об'єднує із сумами, подібними за економічною сутністю чи функціями.

Банк розкриває інформацію за активами, зобов'язаннями, доходами та витратами у примітках статті «Інші» фінансової звітності, якщо суми становлять понад 10% від загальних сум згідно з їх категорією (активи, зобов'язання, доходи та витрати відповідно).

Банк визначає самостійно перелік рахунків внутрішнього плану рахунків для заповнення статей фінансової звітності та приміток з урахуванням економічної сутності операцій.

Залишки за контрактивними рахунками включаються в активи і контрпасивними рахунками - в пасиви до розрахунку з протилежним знаком і зменшують відповідні статті за групами та розділами.

Банк, що звітує, перераховує в національну валюту України статті фінансової звітності філій та представництв українських банків на території інших держав аналогічно до здійснення перерахунку статей в іноземній валюті, зазначених безпосередньо в балансі самого банку.

Фінансову звітність підписують керівник та головний бухгалтер банку, а консолідовану – керівник та головний бухгалтер материнського банку.

Інструкцією НБУ про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України від 24.10.2011 р. за № 373 встановлена відповідальність керівництва материнського банку за перекручення даних фінансової звітності, порушення строків її подання та оприлюднення, а також її оприлюднення не в повному обсязі.

12.2 Робота з обліковою інформацією для формування фінансової звітності

Інформація, наведена у фінансовій звітності, має відповідати: принципам МСФЗ (безперервності, нарахування, обачливості, превалювання суті над формою та інш.) та якісним характеристикам (зрозумілість інформації, доречність інформації, суттєвість інформації, достовірність інформації, правдивість подання інформації, нейтральність інформації, зіставність інформації, своєчасність інформації).

Обліковий процес банку умовно поділяють на впорядковані *фази циклу опрацювання облікової інформації* (рис. 12.1).

Фаза 1. Збір інформації: визначення змісту господарських операцій, які відбулися за звітний період, дат їх початку і завершення, сум по операціях
--

Фаза 2. Аналіз операцій: визначення впливу кожної операції на статті активів, зобов'язань і капіталу

Фаза 3. Реєстрація господарських операцій в журналі: встановлення кореспондуючих рахунків по кожній операції і внесення їх до журналу
--

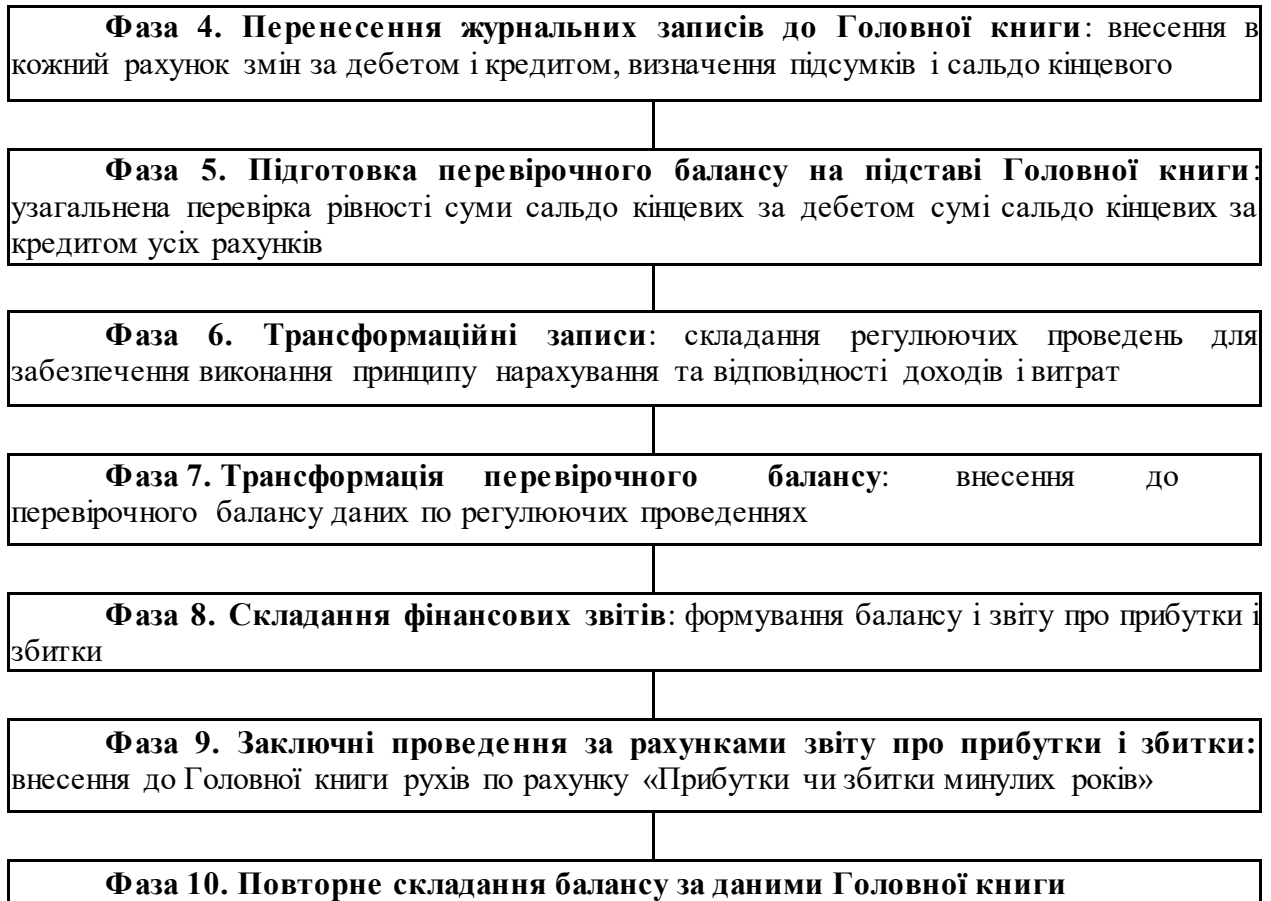

Рис. 12.1. Фази циклу опрацювання облікової інформації

12.3 Порядок складання та подання фінансової звітності банками

Банк у *звіті «Баланс»* відображає активи, зобов'язання та власний капітал банку станом на початок і кінець звітного періоду. Звіт «Баланс» визначає склад і структуру майна банку, ліквідність банку, наявність власного та запозиченого капіталу, зміну дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

В балансі статті активу наводяться в порядку зменшення рівня їх ліквідності і лише за чистою або залишковою вартістю, а статті пасиву наводяться в порядку збільшення строку погашення: спочатку зобов'язання, а потім статті власного капіталу.

Банк у звіті «Баланс» до статей активів і пасивів та в примітки включає суми переоцінки, а до статей активів і зобов'язань та в примітки – суми нарахованих неотриманих відсоткових доходів і нарахованих несплачених відсоткових витрат.

Статті активів та зобов'язань не згортаються, крім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, нормативно-правовими актами Національного банку.

Банк не включає у звіт «Баланс» інформацію за технічними рахунками, за розрахунками та доходами і витратами, які здійснюються внутрішньосистемно.

Відображення інформації у балансі досягається за допомогою методу подвійного запису, обумовленого бухгалтерським рівнянням: $A = П = З + К$, де А – активи; П – пасиви; З – зобов'язання; К – капітал.

Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати).

Банк подає інформацію про доходи і витрати, які групуються за їх характеристиками та основними видами доходів і витрат на кінець останнього дня звітного періоду (кварталу, року).

Види доходів і витрат визначаються особливостями операцій банків: процентні, комісійні, торговельні, інвестиційні; а також адміністративні витрати і на персонал.

Окремою статтею відображаються такі специфічні банківські витрати, як витрати на формування резервів під знецінення: цінних паперів, дебіторської заборгованості, а також заборгованості за виданими кредитами.

До складу іншого сукупного доходу входять статті доходів і витрат, що не визнаються у складі прибутку або збитку, а саме: результати переоцінки основних засобів та нематеріальних активів, накопичені курсові різниці від перерахунку фінансової звітності господарської одиниці за межами України, результати переоцінки фінансових активів у портфелі банку на продаж, результати переоцінки хеджування грошових потоків, частка іншого сукупного доходу асоційованої компанії, актуарні прибутки (збитки) за пенсійними планами з визначеними виплатами.

Не включається у Звіт про фінансові результати інформація про доходи та витрати за внутрішньосистемними розрахунками.

Звіт про рух грошових коштів надає необхідну інформацію, що є основою оцінки спроможності банку генерувати та ефективно використовувати грошові кошти та їх еквіваленти.

Банк (материнський банк) у Звіті про рух грошових коштів відображає фактичне надходження та використання готівкових та безготівкових коштів у звітному періоді на основі аналізу змін у статтях Звіту про фінансовий стан, а також даних Звіту про прибутки і збитки.

Обсяг руху грошових коштів розподіляється протягом звітного періоду за видами діяльності: операційна; інвестиційна; фінансова.

Банк для визначення обсягу руху грошових коштів від здійснення операційної діяльності використовує один із двох методів - прямий або непрямий. Залежно від зробленого вибору банк застосовує затверджену форму звіту.

Прямий метод вимагає постійного накопичення даних про обороти (надходження і вибуття) грошових коштів за напрямками (статтями), узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку.

Непрямий метод ґрунтується на коригуванні чистого прибутку (збитку) відповідно до впливу операцій негрошового характеру, будь-яких відстрочок або нарахувань минулих чи майбутніх надходжень, або виплат грошових коштів щодо операційної діяльності, а також відповідно до статей доходу та витрат, пов'язаних із грошовими потоками від інвестиційної чи фінансової діяльності.

Материнський банк самостійно обирає метод складання звіту для визначення обсягу руху грошових коштів від здійснення операційної діяльності (прямий або непрямий).

Обсяг руху грошових коштів від інвестиційної та фінансової діяльності банком визначається з використанням тільки прямого методу.

У *Звіті про зміни у власному капіталі (Звіті про власний капітал)* банк відображає окремо:

- загальний сукупний дохід банку за звітний період із зазначенням окремо загальних сум, що належать власникам материнської компанії і неконтрольованій частці;
- для кожного компонента капіталу вплив ретроспективного застосування або перерахунку, визнаного у зв'язку з виправленням помилок та/або впливом змін в обліковій політиці;
- для кожного компонента власного капіталу узгодження балансової вартості на початок та кінець звітного періоду із зазначенням кожної зміни, що обумовлена прибутком або збитком, кожної статті іншого сукупного доходу, операцій із власниками (відображення виплат, що здійснюються ними або на їх користь, зміни в частках участі в дочірніх компаніях, які не призводять до втрати контролю).

У примітках до фінансових звітів слід розкривати інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності

У примітках до звітів банк надає інформацію про основні принципи складання фінансової звітності, облікової політики банку, зміни, що в ній відбулися протягом звітного періоду, вплив економічної ситуації в Україні на фінансовий стан та результати діяльності банку, описує статті активів та пасивів, надає іншу інформацію, розкриття якої передбачають МСФЗ.

Банк складає примітки до кожної суттєвої статті фінансової звітності на основі даних синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку.

Примітки є невід'ємною складовою фінансової звітності банку.

Материнський банк розкриває у примітках інформацію про склад активів та пасивів, доходів і витрат, позабалансових зобов'язань, операцій з довірчого управління, а також основні принципи й методи облікової політики банку (материнського банку) та її зміни протягом звітного періоду, іншу інформацію, розкриття якої вимагається міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

У примітках для аналізу кредитної якості цінних паперів банк класифікує їх за емітентами на великі, середні, малі підприємства згідно із законодавством України або відповідно до підходів і методів, які він використовує в управлінській звітності.

Материнський банк у примітках (там, де вимагається) подає фінансові активи банку, які мають міжнародний рейтинг, за кредитними рейтингами контрагентів, установленими рейтинговою компанією (зазначається назва компанії), за міжнародною рейтинговою шкалою, інші – за національною шкалою.

Банк (материнський банк) подає такі фінансові активи за найнижчим з присвоєних компанією рейтингом кожному контрагенту. Банк наводить рейтинги відповідно до кодування рейтингової компанії із застосуванням таблиці відповідностей рейтингів інформаційної системи (назва інформаційної системи).

У примітках до річної (консолідованої) фінансової звітності банк, акції або боргові цінні папери якого відкрито продаються та купуються, а також банк (материнський банк), який перебуває у процесі випуску акцій або боргових цінних паперів на відкритий ринок цінних паперів, розкриває інформацію за сегментами діяльності.

Сегменти визначаються банком на основі внутрішньої організаційної структури та системи внутрішньої звітності.

Вимоги щодо розкриття інформації за операційними сегментами розкриваються у МСФЗ 8 «Операційні сегменти».

Операційні сегменти визначаються так, як вони визначені менеджментом банку для ухвалення рішень про розподіл ресурсів та оцінку результатів діяльності компонентів бізнесу.

Операційний сегмент - це компонент суб'єкта господарювання:

– який займається економічною діяльністю, від якої він може заробляти доходи та нести витрати (включаючи доходи та витрати, пов'язані з операціями з іншими компонентами того самого суб'єкта господарювання);

– операційні результати якого регулярно переглядаються вищим керівником з операційної діяльності суб'єкта господарювання для прийняття рішень про ресурси, які слід розподілити на сегмент, та оцінювання результатів його діяльності;

– про який доступна дискретна фінансова інформація.

Операційний сегмент може стосуватися економічної діяльності, яка ще не генерує доходи, наприклад, операції з освоєння виробництва можуть бути операційними сегментами до отримання доходів. Не кожна складова суб'єкта господарювання обов'язково являє собою операційний сегмент або частину операційного сегмента.

Банки подають фінансову звітність:

– Національному банку України через його відповідні територіальні управління (за місцем розміщення головного банку-юридичної особи);

– власникам (акціонерам) – відповідно до установчих документів;

– іншим органам державного управління, банкам, іншим зацікавленим організаціям на підставі відповідних договорів у межах законодавства України.

Порядок надання фінансової звітності Національному банку України визначається його а надання власникам (учасникам) – відповідно до установчих документів.

Датою подання фінансової звітності вважається день її фактичного надання адресату, а в разі відправлення звітності поштою – дата, зазначена на штемпелі підприємства зв'язку. Якщо дата надання звітності припадає на неробочий день, то термін переноситься на перший після вихідного (святкового) робочий день.

Особливості передання фінансової звітності засобами електронного зв'язку (перелік файлів та форм звітності), порядок, періодичність, строки та способи подання визначені нормативно-правовими актами Національного банку України.

Фінансова звітність (річна) підлягає обов'язковій перевірці та підтвердженню аудитором відповідно до законів України «Про аудиторську діяльність» та «Про банки і банківську діяльність».

Банк зобов'язаний протягом місяця, наступного за звітним періодом, оприлюднювати проміжну (квартальну) фінансову звітність, але не пізніше 30 квітня, наступного за звітним роком; оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком в обсязі та у спосіб, визначений законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України.

Фінансова звітність підписується керівником і головним бухгалтером банку, розглядається і затверджується за порядком, встановленим установчими документами. З метою попереднього контролю щодо складу фінансової звітності, аналізу застосованої банком облікової політики, розкриття інформації в примітках, адекватності бухгалтерського

обліку згідно із висновком аудитора (аудиторської фірми) служби банківського нагляду подають отримані від банків фінансові звіги структурним підрозділам бухгалтерського обліку територіальних управлінь НБУ, в яких відкриті кореспондентські рахунки банків.

Після розгляду фінансової звітності структурні підрозділи бухгалтерського обліку повертають її разом з висновком попереднього контролю структурним підрозділам банківського нагляду для використання в роботі.

Квартальну фінансову звітність банки подають на паперових носіях та в електронному виді територіальним управлінням Національного банку в установлені ними строки, але не пізніше 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Територіальні управління Національного банку після перевірки подають квартальну фінансову звітність електронною поштою Департаменту бухгалтерського обліку Національного банку через Центральну розрахункову палату Національного банку 25-го числа місяця, наступного за звітним кварталом.

Банк зобов'язаний публікувати квартальну фінансову звітність в газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України» протягом місяця, наступного за звітним кварталом. Банк зобов'язаний публікувати річну фінансову звітність, а материнський банк – річну консолідовану фінансову звітність, підтверджені аудитором, який внесений до реєстру аудиторів банків Національного банку України, не пізніше 1 червня наступного за звітним року в газеті «Урядовий кур'єр» чи «Голос України». Материнський банк за власним бажанням може складати та оприлюднювати консолідовану фінансову звітність щокварталу.

Контрольні питання:

1. Фінансова звітність банку: регулювання.
2. Фінансова звітність банку: визначення та склад.
3. Основні вимоги до фінансової звітності банку.
4. Вимоги до інформації, наведеної у фінансовій звітності.
5. Фази циклу опрацювання облікової інформації в банку та їх характеристика.
6. Характеристика Звіту про фінансовий стан (Баланс).
7. Характеристика Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (Звіт про фінансові результати).
8. Характеристика Звіту про рух грошових коштів.
9. Характеристика Звіту про зміни у власному капіталі (Звіт про власний капітал).
10. Характеристика Приміток до фінансової звітності.
11. Фінансова звітність: основні правила подання.
12. Фінансова звітність: оприлюднення та контроль.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
4. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
5. МСФО (IAS) 32 «Фінансові інструменти: подання». – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text
6. МСФО (IAS) 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text
7. Про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ МФУ від 02.09.2014 р. № 879. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>
8. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України: Постанова Правління НБУ від 20.12.2005 р. № 480 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06#Text>
9. Інструкція про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні: Постанова Правління НБУ від 25.09.2018 р. № 103. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0103500-18#Text>
10. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
11. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
12. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>
13. Про затвердження Правил розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит: Постанова Правління НБУ від 08.06.2017 № 49. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-17#Text>

14. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України: Постанова Правління НБУ від 21.02.2018 № 14. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18/s:p:max50:nav7:font2#top>

15. Про затвердження Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України: Постанова Правління НБУ від 27.02.2018 № 17. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017500-18#Text>

16. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена Постановою НБУ 24.10.2011 № 373. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11#Text>

17. План рахунків бухгалтерського обліку банків України, затверджений Постановою Правління НБУ від 11.09.2017 № 89. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17#Text>

18. Утенкова К. О. Облік у банках: Практич. посіб. Харків, 2021. 176 с.

19. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : підручник [2-ге вид., доп. і перероб.]. К. : «Центр учбової літератури», 2017. 676 с.

20. Смерічевський С. Ф., Кірізлєєва А. С. Фінансовий облік у банках : підручник. М-во освіти і науки України, Донецький держ. ун-т управління. Київ : Кондор, 2018. 407 с.

21. Ушакова О. А. Банківські операції : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2021. 226 с.

22. Сучасні тенденції розвитку фінансово-кредитної системи: теорія та практика : колективна монографія / кол. авторів. Полтава: ПП «Астрая», 2019. 115 с.

Допоміжна

23. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

24. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#top>

25. Колесніченко А. С. Облік і звітність у формуванні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління суб'єктів господарювання фінансово-кредитної та бюджетної сфери. *Бізнес Інформ*, 2017. № 1(468). С. 256-262.

26. Колесніченко А. С. Вплив проблем обліку в банках на формування секторів їх діяльності. Результати наукових конференцій ННІ ЕММБ НТУ «ХПІ» за 2022 рік в 2 т. – Харків : НТУ «ХПІ», 2022. Т. 1 : Труди XIX-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2022» 7-9 грудня 2022 р. – 2022. С. 33-35.

27. Колесніченко А. С. Теоретичний аналіз дефініції «фінансові інвестиції» і гармонізація системи обліку та аудиту відповідно до МСФЗ і МСА. *Бізнес Інформ*, 2017. № 11 (478). С. 282-288.

28. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО), тлумачення (тлумачення КТМФЗ, тлумачення ПКТ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

29. Гербич Л. А. Фінансові та кредитні системи зарубіжних країн : навч. посіб. ; Київський національний торговельно-економічний університет; торг.-екон. нац. : Київ, 440 с.

Інформаційні Інтернет-ресурси

Офіційний сай Верховної Ради України <http://www.rada.gov.ua>

Офіційний сайт Міністерства Фінансів України <https://mof.gov.ua>

Офіційний сайт Національного банку України <https://bank.gov.ua>

Податки та бухгалтерський облік – <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/>

Бухгалтер 911 – <https://i.factor.ua/journals/buh911/>

Оплата праці – <https://buhgalter.com.ua/news/trudovi-vidnosini/>

Навчальне видання

Конспект лекцій

з дисципліни «Облік і оподаткування діяльності фінансово-кредитних установ»
для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Укладач КОЛЕСНИЧЕНКО Анастасія Сергіївна

Відповідальний за випуск проф. МАНОЙЛЕНКО О.В.
Роботу рекомендував до видання доц. КУЧИНСЬКИЙ В.А.

В авторській редакції

План 2023 р., поз. 207

Підп. до друку _____. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Riso-друк. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 5,5.
Наклад 30 прим. Зам. № _____. Ціна договірна.

Видавничий центр НТУ «ХПІ».
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2
